

Stockholms universitets
Linnécentrum för
integrationsstudier (SULCIS)

*Kartläggning av erfarenheter och
forskning om ensamkommande
flyktingbarn i Sverige och andra
länder*

Aycan Çelikaksoy och Eskil Wadensjö

Rapport 2016:1

ISSN 1654-1189

Kartläggning av erfarenheter och forskning om ensamkommande flyktingbarn i Sverige och andra länder

Rapport till Arbetsmarknadsdepartementet

Aycan Çelikaksoy och Eskil Wadensjö
Institutet för social forskning, Stockholms universitet

21 mars 2016

Innehållsförteckning

1. En alltmer aktuell fråga

2. Erfarenheter från Sverige
 - 2.1 Den inledande fasen
 - 2.2 Boendeplaceringen
 - 2.3 God man, särskilt förordnad vårdnadshavare och andra grupper av ansvarig personal
 - 2.4 Utbildning
 - 2.5 Arbete
 - 2.6 Hälsa

3. Internationella studier

4. De nordiska grannländerna
 - 4.1 Danmark
 - 4.2 Finland
 - 4.3 Norge

5. Länder i Europa utanför Norden
 - 5.1 Storbritannien
 - 5.2 Tyskland
 - 5.3 Andra länder i Europa

6. Länder utanför Europa
 - 6.1 Turkiet
 - 6.2 USA
 - 6.3 Andra länder utanför Europa

7. Erfarenheter från andra länder än Sverige: Olika faser i migrationsförloppet
 - 7.1 Asylprövningen (bl.a. frågan om åldersbestämning)
 - 7.2 Boendeplaceringen
 - 7.3 Utbildning
 - 7.4 Arbete
 - 7.5 Hälsa

8. Sammanfattande analys

Referenser

Kartläggning av erfarenheter och forskning om ensamkommande flyktingbarn i Sverige och andra länder*

1. En alltmer aktuell fråga

Barn som är under 18 år och som inte kommer tillsammans med sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare definieras som ensamkommande barn. Det är viktigt att identifiera vem som tillhör denna grupp då de som tillhör denna grupp behöver speciellt skydd och hjälpinsatser (UNHCR, 2014). De som tillhör denna grupp är speciellt utsatta dels genom att vara unga under flykten, dels genom att de inte kommer tillsammans med föräldrar eller annan legal vårdnadshavare (Derluyn och Broekaert, 2008; Derluyn och Vervliet, 2012).

Dessa barn kan möta speciella utmaningar och riskerar att bli utnyttjade dels på grund av sin ålder dels på grund av sin juridiska status. Den omfattande migrationen av barn som inte åtföljs av en vårdnadshavare är utmaning i arbetet för att hävda barns rättigheter och välfärd.¹

Det finns enligt UNHCR (2015) 60 miljoner människor som är flyktingar totalt i världen och andelen av dem som är barn ökade från 41 till 51 procent under det senaste året som statistiken omfattar. En liten del av flyktingarna söker asyl i Europa. Ett betydande andel av de barn som är flyktingar är ensamkommande.

Antalet ensamkommande barn som söker asyl i något land i världen är stort och antalet ökar år efter år. Enligt UNHCR (2014) sökte 25300 ensamkommande barn asyl i totalt 77 länder år 2013 och enligt UNHCR (2015) sökte 34300 ensamkommande barn asyl i totalt 82 länder år 2014. Och antalet har ökat markant sedan dess. Det ska understrykas att det finns en betydande osäkerhet i dessa statistiska uppgifter. Det verkliga antalet kan vara betydligt högre.

Sverige är det land som tog emot flest ansökningar om asyl från ensamkommande barn i Europa under ett antal år fram till år 2015 (Eurostat, 2015; Migrationsverket, 2015). Se tabell 1. Vi redovisar i tabellen uppgifter avseende de länder i EU som har haft flest asylsökande barn under det senaste decenniet fram till och med 2014 och dessutom motsvarande tal för de andra två nordiska länderna som är medlemmar av EU, Danmark och Finland, men också för

* Vi vill tacka Christer Gerdes, Anders Hjern, Hélio Manica och Björn Ramel för värdefulla synpunkter på en tidigare version.

¹ Se Hjeds Löfmark och Eriksson (2016) för en kartläggning av människohandel i EU. Av upptäckta fall avser 13 procent flickor och 3 procent pojkar. Övriga fall avser vuxna; i merparten fall kvinnor.

Norge, som ju inte är medlem av EU. Island har vi inte tagit med. Ett år kom det fem asylsökande ensamkommande barn till Island, medan det under övriga år inte kom något asylsökande ensamkommande barn dit.

Under 2015 mottog Sverige 35369 asylansökningar av ensamkommande barn, av vilka majoriteten kom från Afghanistan (Migrationsverket, 2016). Tyskland mottog fler asylansökningar från ensamkommande barn än Sverige år 2015.

Tabell 1. Antalet asylsökande ensamkommande barn i några EU-länder, EU totalt samt i Norge

Land	År			
	2008	2010	2012	2014
Sverige	1510	2395	3580	7050
Tyskland	765	1950	2095	4400
Österrike	695	600	1375	1975
Storbritannien	4285	1715	1125	1860
Nederländerna	725	700	380	960
Italien	575	305	970	2505
Danmark	300	410	355	820
Finland	705	330	165	195
Alla 28 EU-länder	11700	10620	12545	23075
Norge	1045	220	495	780

Källa: Eurostat (update 31.07.2015).

'The principle of best interests of the child' är allmänt accepterad och denna grupp av barn ses allmänt som en grupp som speciellt behöver skydd och som behöver prioriteras. För att kunna göra det är det viktigt med bra datainsamling och att statistiken baserad på den är allmänt tillgänglig. Bra data är avgörande för att kunna ta tillvara barnens rättigheter, synlighet och välbefinnande. Detaljerade data som avser denna grupp gör det möjligt att följa utvecklingen för gruppen och ger också ett underlag för utvärdering av olika åtgärder riktade till denna grupp. Många undersökningar pekar på betydelsen av kvantitativa studier på omfattande datamaterial för denna grupp som ett viktigt komplement till kvalitativa undersökningar (McDonald, 1995; Refugee Council, 1999; Andersson-Brynja och Melchert, 2010; Ekenberg, 2011).

Långtifrån alla barn som söker asyl får sin ansökan beviljad. Den statistik som finns vad gäller antalet beviljade ansökningar varierar emellertid mycket mellan olika medlemsländer i EU vad gäller såväl kvalitet som tillgänglighet. Det saknas uppgifter för de flesta EU-

länderna, men för några av dem finns uppgifter om andelen av de ensamkommande barnen som får asyl av de barn som får sina ärenden avgjorda under loppet av ett år. Vi redovisar här tal för de länder som ingår i tabellen ovan och för vilka det också finns uppgifter om andelen som fick ett positivt beslut under år 2013. Se European Migration Network (2015b; beräkningar baserade på uppgifter i Tabell A1.3). För 2013 var andelen som fick sina ansökningar beviljade 66 procent i Sverige², 81 procent i Storbritannien, 54 procent i Nederländerna, 52 procent i Italien³, 80 procent i Finland och 77 procent i Norge. De som fick ett beslut 2013 kan ha kommit någon gång under detta år men också under tidigare år. Asylprocessen tar i många fall mycket lång tid. Även om *andelen* av dem som söker asyl som också beviljas asyl inte är högst i Sverige, har *antalet* som fått asyl varit högre i Sverige än i andra europeiska länder under flera år fram till och med 2014.

Andelen som får uppehållstillstånd varierar mycket efter vilket land de asylsökande barnen kommer från. ESPON (2015) redovisar antalet som fått positiva respektive negativa beslut under perioden 2010–2015 (kvartal 3) för de åtta länder som mottagit flest asylansökningar från de åtta länder som flest har kommit från. Dessa uppgifter gäller alla flyktingar inte bara ensamkommande barn, men troligen är relationerna ungefär desamma för ensamkommande flyktingbarn. Andelen som får ett positivt eller mycket positivt beslut (tillfälligt eller ett permanent uppehållstillstånd) är mycket högt eller högt för dem som kommer från Syrien (92 % ja), Eritrea (85 %), Somalia (65 %), Irak (64 %) och Afghanistan (61 %), medan det är lågt för dem som kommer från Ryssland (17 %), Kosovo (5 %), och Serbien (2 %), dvs. länder i Europa.

Det finns olika grunder för att bli beviljad asyl och därmed uppehållstillstånd: 1) flykting enligt FN:s flyktingkonvention, 2) alternativt skyddsbehövande och 3) särskilt ömmande omständigheter. Sammansättningen efter grund för tillstånd kan variera mellan länder och över åren och villkoren vad gäller till exempel typ av uppehållstillstånd och möjligheterna att förenas med andra familjemedlemmar kan skilja sig åt.

Att Sverige har varit det största mottagarlandet i Europa pekar på att det är viktigt att utnyttja och sprida den kunskap som finns på olika håll om mottagandet och villkoren för denna grupp av barn i Sverige. Det gäller både den kunskap som finns på central, regional och lokal nivå i Sverige om mottagandet av ensamkommande flyktingbarn och hur det går för dem under åren efter att de har kommit hit. Men också resultat från den internationella forskningen på

² I Sverige var andelen densamma, 66 procent, år 2015 men 75 procent år 2014. Se Migrationsverket (2016).

³ Det fattades beslut i mycket få asylärenden i Italien år 2013.

området är viktiga. Regelverket och åtgärderna för de ensamkommande barnen varierar mycket mellan olika länder. Vi kan lära oss mycket av att ta del av andra länders erfarenheter. Även om denna grupp är en mycket utsatt grupp i flera olika avseenden vad gäller migrationsförloppet, har flera undersökningar visat att det finns en styrka, motståndskraft och handlingsförmåga hos många ensamkommande barn trots deras traumatiska upplevelser (Luster m.fl., 2010; Derluyn m.fl., 2008). Det starka betonandet av att de är offer och traumatiseringen av dem i diskussionen i västvärlden har kritiserats, liksom att de hänvisats till vissa behandlingar och program (Summerfield, 1999). Kritiken framhåller att integration och välfärden för denna grupp kan uppnås genom att identifiera de speciella behov och utmaningar som möter dem som tillhör denna grupp på olika skeden i deras liv och utforma politiken i enlighet med deras behov. De metoder som används skiljer sig åt mellan olika länder och inte nödvändigtvis på ett systematiskt sätt.

Målet för vår undersökning är att genom en granskning av litteraturen om de ensamkommande barnen på olika centrala områden som mottagande, boende, arbete och hälsa se vad som har uppmärksammats och därigenom kunna lära oss av andra länders erfarenheter. De ensamkommande barnen och deras villkor är en fråga som inte bara är aktuell för Sveriges del utan också för många andra länder. Det är en global fråga och det är därför mycket viktigt med ett globalt samarbete i ansträngningar i att finna former för att kunna hjälpa de ensamkommande barnen.

Utgångspunkten för vår genomgång är de ensamkommande barnens förhållanden och hur olika åtgärder kan påverka och förbättra deras villkor. Vi diskuterar däremot inte en fråga som nu är aktuell i den allmänna debatten nämligen hur olika åtgärder kan påverka antalet flyktingar inklusive antalet ensamkommande barn som söker sig till Sverige eller till något annat land.

2. Erfarenheter från Sverige

Det första området för vår översikt är de erfarenheter vi har i Sverige under de senaste åren i den mån de har dokumenterats i forskning och rapporter.⁴ Det genomförs till exempel många insatser på olika nivåer för att väl kunna ta emot de ensamkommande flyktingbarnen. Det finns också ett antal rapporter som har sammanställts av berörda myndigheter på central, regional och lokal nivå. Det finns också annat material, till exempel från fackliga och andra organisationer, och också forskning med olika inriktning. Vi ger här en strukturerad genomgång av materialet och drar från detta slutsatser om vad som går att lära av dessa insatser och om vad som går att tillämpa för andra aktörer. Det gäller åtgärderna under den närmaste tiden efter ankomsten till Sverige men också boendeplacering, utbildning, arbete och hälsa. Det finns också anledning att uppmärksamma om dessa erfarenheter och framtida insatser går att utvärdera på ett mer strukturerat sätt längre fram. Vi redovisar här en del resultat från dessa undersökningar. Mer detaljer finns i de rapporter och artiklar som vi refererar till.

2.1 Den inledande fasen⁵

I Sverige är den inledande fasen Migrationsverkets ansvar. Efter placering av barnet i en ankomstkommun (i ett ankomstboende) placeras sedan barnet i ett boende i en anvisningskommun. Det ska ske snabbt men tar ofta tid.

Det gäller sedan för det första att fastställa att barnet verkligen är ett barn i lagens mening, dvs. att det asylsökande barnet inte redan har fyllt 18 år och därmed i lagens mening inte är ett barn. En första bedömning görs direkt vid ankomsten för att hänvisa uppenbara fall av högre ålder än 18 år till asylansökan för vuxna. I en senare fas görs en mer ingående bedömning i de fall där det finns en osäkerhet om den sökandes ålder, bland annat med hjälp av intervjuer.

Det finns en omfattande forskning vad gäller röntgenundersökningar av tänder och skelett som metoder att fastställa barns ålder. Se Olze m.fl. (2006) och Schmeling m.fl. (2006) för

⁴ Ensamkommande flyktingbarn har även kommit till Sverige långt tidigare. Det mest omtalade av dessa tidigare erfarenheter är de finländska barn som kom under andra världskriget. Se t.ex. Paksuniemi (2015) för en undersökning av deras erfarenheter genom intervjuer och Santavirta m.fl. (2015) för en undersökning av de långsiktiga hälsoeffekterna.

⁵ En noggrann redogörelse av de olika faserna ges av Socialstyrelsen (2013) medan Socialstyrelsen (2013a) och Kommunförbundet Stockholms Län (2013) ger praktiska råd.

översikter och Hjern och Ascher (2015) för ett aktuellt inlägg i den svenska debatten.⁶ En sammanfattande slutsats är att det finns en betydande osäkerhet i de skattningar som kan göras med dessa metoder.

För det andra gäller det att undersöka hur barnets familjeförhållanden ser ut. Går det att åstadkomma en återförening med familjen i hemlandet eller i ett annat land eller är detta inte möjligt?

För det tredje gäller det undersöka om barnet har tillräckliga skäl för att bli beviljad asyl, dvs. att de har flytt från förhållanden som berättigar till asyl, men också att inte prövningen enligt Dublinförordningen bör ske i ett annat EU-land. Dublinförordningen (EU nr. 604/2013) reglerar vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd. Migrationsverket fattar beslut om asyl ska beviljas eller inte. Om migrationsverkets beslut blir negativt går det att överklaga till en migrationsdomstol och som sista instans till Migrationsöverdomstolen.

En del av de barn som söker asyl avviker under olika faser under asylansökningsperioden. De flesta som avviker gör det under transitfasen (ankomstboendet) medan färre avviker från anvisningsboenden. De som avviker från ett anvisningsboende gör det i regel när de har fått avslag på sin ansökan. De som kommer från länder där många får avslag som Algeriet och Marocko avviker i betydligt större omfattning än de som kommer från länder som Afghanistan och Syrien, av vilka de allra flesta får sin ansökan om asyl beviljad. Av de som kom 2010–2015 hade 34 procent av dem som kommer från Algeriet och 27 procent av dem från Marocko avvikit medan som en jämförelse endast 1 procent av dem från Afghanistan hade gjort det. Se Kullander m.fl. (2016). Få av de som avviker återfinns eller det kan säkerställas att de har flyttat tillbaka eller vidare till ett annat land. De flesta är troligen kvar i Sverige.

Detta att något barn får avslag på sin asylansökan innebär inte alltid att barnet i praktiken kan avvisas. Medlemmarna i Akademikerförbundet SSR (2015) har i en enkät oftast angivit detta som ett stort eller ett mycket stort problem. I många fall går det inte att avvisa barnet till dess hemland, då detta inte accepterar att ta emot barnet. Andra barn avviker som nämnts antingen före eller efter att beslut har fattats. Många ensamkommande barn vistas i Sverige utan att ha tillstånd att vistas här eller ha en ansökan om asyl under prövning.

⁶ Se också Hjern m.fl. (2011) för en analys av svårigheterna att fastställa ett barns ålder när tillförlitliga dokument saknas.

Barnen får ekonomisk ersättning under asylansökningsperioden. Ersättningssystemet blir ett annat när uppehållstillstånd har beviljats liksom när barnet fyller 18 år. Eftersom dessa barn inte har någon legal vårdnadshavare i landet ligger ansvaret på offentliga myndigheter. Flera myndigheter har olika delar av detta ansvar som Migrationsverket, länsstyrelsen, landstinget, kommunen, Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg. Dessa myndigheter ansvarar för barnet i allt från asylprocessen, levnadsförhållandena, boende, och utbildning till att de har fickpengar. En av kommunen utnämnd god man och personal på barnets boende har ett ansvar för att barnet ska få sina rättigheter tillgodosedda (Migrationsverket, 2015). Rättigheter omfattar perioden fram tills barnet fyller 21. Se Socialstyrelsen (2015) för en genomgång av de olika ersättningarna.

2.2 Boendeplaceringen

Den första placeringen sker i ett boende i en ankomstkommun – ett boende för perioden direkt efter att barnet har kommit till Sverige. Tiden på ett sådant boende är avsett att vara mycket kortvarig, men den varar för många barn under mycket lång tid. Se Barnombudsmannen (2016) för en undersökning som bygger på gruppintervjuer med c. 450 ensamkommande barn på olika ankomstboenden. Samtalen ägde rum mellan oktober och december 2015, en period då det hade kommit många barn. Rapporten avslutas med ett antal förslag till förbättringar av verksamheten. Enligt rapporten är det viktigaste förslaget att åtgärder vidtas som medför att tiden på ankomstboendet förkortas. Också viktigt är att aktiviteter genomförs för dem som vistas på ankomstboendet. Det finns verksamheter inriktade på att hjälpa de helt nyankomna i många kommuner. Se t.ex. ”Landningsbanan” i Växjö kommun.

Barnet placeras sedan i ett annat boende i en anvisningskommun. De allra flesta ensamkommande barnen placeras i ABO (anläggningsboende), främst i hem för vård och boende (HVB-boende) men för en del i ett familjehem beroende på barnets ålder. De yngre placeras i regel i familjehem. Om de har släktingar i Sverige, kan de placeras hos dem vilket benämns EBO (egenboende) och då blir det i den kommun släktingarna är bosatta. Se Iveroth (2015).

De ensamkommande barnen placeras alltså närmast efter ankomsten i någon form av ankomstboende för att därefter placeras i en kommun i ett anvisningsboende. Fram till 2014 byggde detta helt på överenskommelser mellan Migrationsverket och olika kommuner. Från

och med 2014 kan Migrationsverket placera ensamkommande flyktingbarn i alla kommuner utan att det finns sådana överenskommelser.

Malmsten (2014) redovisar en undersökning som bygger på intervjuer av elva ensamkommande barn i Malmö i ankomstboende. Barnen säger genomgående att de är nöjda med boendet, vilket i för sig skulle kunna tillskrivas att de har bott under mycket sämre förhållanden på vägen till Sverige eller att de inte vill visa sig vara otacksamma. Författaren understryker i sin analys av intervjuerna vikten av struktur under vistelsetiden och värdet av organiserade aktiviteter.

HVB är som nämnts den dominerande boendeformen. Inspektionen för vård om omsorg (IVO) har i sin tillsyn av HVB för barn och unga under 2014 och 2015 sett flera olika typer av missförhållanden. Se IVO (2015).

Från den 1 juli 2006 fick kommunerna en utökad roll vid mottagandet av ensamkommande barn. Gradvis fler kommuner skrev avtal med Migrationsverket om att ta emot ensamkommande barn. Lidén och Nyhlén (2015) har undersökt vilka kommuner som hade avtal om mottagande under vart och ett av åren mellan 2008 och 2011. Under alla fyra år tog de kommuner som hade en hög andel invånare med högre utbildning oftare emot ensamkommande barn än vad andra kommuner gjorde. För andra variabler var sambandet inte lika entydigt, vilket bland annat kan förklaras med att antalet kommuner som inte tog emot ensamkommande flyktingbarn blev allt färre och att det därmed blev kvar mindre variation att förklara. Några resultat från undersökningen kan dock framhållas som att befolkningsmässigt större kommuner oftare tog emot barn och att kommuner med högre andel röstande på Moderaterna och Sverigedemokraterna mindre ofta tog emot ensamkommande barn.

Systemet efter reformen 2006 innebar att flera olika myndigheter ska samarbeta i sitt arbete med att ta emot de ensamkommande flyktingbarnen. En undersökning, Blom (2008), visar att det i varje fall initialt har funnits uppenbara problem vad gäller utformningen av denna samverkan.

En undersökning, (Stretmo och Melander, 2013), som följer 154 ensamkommande barn som kommit till Göteborgsregionen år 2008 under ett antal år finner att barnen ofta byter boendeform en eller flera gånger. Minst vanligt är sådana byten bland de barn som placeras i släkthem.

Backlund m.fl. (2012, s. 99–103) pekar på att placering i släkthem/anknytningshem ofta sker utan en mer noggrann undersökning och att uppföljningen ofta är mindre än för barn som har

andra former av boende. De redovisar också att det ekonomiska stödet för anknytningshemmen varierar markant mellan de 22 kommuner i Stockholms län som ingår i deras undersökning.

Många undersökningar pekar på den stora betydelsen av nätverk för att utveckla sådan kompetens som är viktig i det nya landet och därmed öka möjligheterna att få ett arbete (Sjögren och Zenou, 2007). Hur asylprocessen, mottagandet och boendet är organiserat påverkar hur de ensamkommande barnen får kontakt med olika personer i Sverige som kan hjälpa dem att orientera sig det svenska samhället. Den gode mannen och personalen på boendet är några av dessa kontakter (Iveroth, 2015). Det finns skillnader beroende på boendeform vilka kontakter barnen får vilket kan vara av betydelsen för deras integration (Stretmo och Melander, 2013; Fälldin och Strand, 2010). Vilken boendeform som är bäst avpassad för behoven för olika grupper av ensamkommande barn är ett mycket omdebatterat område. Det finns både fördelar och olika risker förknippade med olika former av boende (Brendler-Lindqvist, 2004; Wallin och Ahlström, 2006; Wimelius m.fl., 2016; Iveroth, 2015; Stretmo och Melander, 2013; Fälldin och Strand, 2010).

Kontakten med personal på boendet är mycket viktig och kan till en viss del sägas ersätta kontakten med den icke närvarande familjen. Det är väsentligt att kontakten med personal sker regelbundet på en daglig basis. Även kontakten med andra boende har stor betydelse. Se till exempel Wimelius m.fl. (2016) som bygger på en undersökning av mottagandet av ensamkommande flyktingbarn i Umeå.

Från den 1 januari 2016 finns en ny boendeform, stödboende, som ska vara mindre ingripande i barnens och de ungas liv. Den är för barn och unga i åldern 16–20 år. För den rättsliga regleringen av den nya boendeformen se Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) och Socialtjänstförordningen (SFS 2001:937) och för en presentation av den se Socialstyrelsen (2016).

Medlemmar i akademikerförbundet SSR (2015) anger i en enkät att en viktig fråga är att finna andra boendeformer än HVB-boende för de barn som inte kräver särskilt stöd. En sådan boendeform har alltså nu införts med den nya boendeformen stödboende. För en kritik av den nya formen av boende, stödboendet, se Ramel och Assel (2015). De menar att boendestödet i stället bör bli än mer kvalificerat.

2.3 God man, särskilt förordnad vårdnadshavare och andra grupper av ansvarig personal

Rätten för barn i Sverige att ha en legal vårdnadshavare etablerades år 1948. Denna rätt utvidgades till att också omfatta ensamkommande flyktingbarn via lagstiftning år 2005. Denna lag reglerar rätten att få en god man utsedd. Innan barnet har fått ett beslut om det ska få uppehållstillstånd eller inte, förordnar överförmyndaren i kommunen en god man som ska ta till vara barnets intressen och denne ska ge fullmakt till ett offentligt biträde som ska företräda barnet vid ansökan om asyl (SFS 2005:429). För ett barn vars ansökan om asyl har beviljats ska en särskild vårdnadshavare förordnas. Förordnandet som god man/särskild vårdnadshavare upphör när barnet fyller 18 år. Det innebär att barnet förlorar ett stöd som kan ha varit mycket viktigt för dem när de fyller 18. När detta stöd upphör blir stödet från landsmän mycket viktigt. Se Eriksson m.fl. (2014) som redovisar erfarenheterna av en undersökning av ensamkommande barn i Umeå.

Överförmyndaren har en viktig roll i att granska de gode männens arbete. Dessa har flera olika arbetsuppgifter och det finns ofta klagomål av olika slag riktade mot deras arbete. Riksrevisionen (2009) understryker i en rapport att länsstyrelserna ska vara mer aktiva med inspektioner av överförmyndarnas verksamhet.

Medlemmar i akademikerförbundet SSR (2015) anger i en enkät att ett stort eller mycket stort problem är dels att barn anvisas till personer som de har svag eller oklar anknytning till, dels att de som blir förordnade som gode män ofta har hand om allt för många barn.

2.4 Utbildning

Utbildning är mycket viktig för de barn som kommer som flyktingar oavsett om de är ensamkommande eller kommer med sina familjer. Det är viktigt att utbildningen avpassas så att den är meningsfull för barnen, ger ett stöd under skoldagarna, hjälper dem att bygga upp kompetens relevant i det samhälle de kommit till och ger kompetenser relevanta för arbetslivet (Ackerman m.fl., 2014). Speciellt viktigt är att utbildningen ger en strukturerad daglig rutin och säker plats för deras välbefinnande (Bhabha, 2004; Seglem m.fl., 2014).

Utbildning är central för integrationen i Sverige. De flesta barn är när de kommer till Sverige i gymnasieskoleåldern eller i en ålder då barn går i grundskolans högre klasser, men de kan i regel inte placeras direkt inom det reguljära skolväsendet. Den första delen av utbildningen är

regelmässigt svenska för invandrare (SFI).⁷ Goda kunskaper i svenska är viktiga både för fortsatt utbildning och senare för inträdet i arbetslivet. Situationen varierar bland annat beroende på i vilken ålder barnet var när det kom till Sverige. Ju yngre barnet är, desto lättare har det i regel för att lära sig svenska. Det finns också andra former av introduktionsåtgärder som är aktuella innan barnet placeras inom det reguljära utbildningssystemet.

Om vi ser till alla nyanlända invandrare som är barn (ensamkommande eller andra barn), utgör de som är 1–12 år omkring 2 procent av alla barn som är i förskola, förskoleklass och klasserna 1–6 i grundskolan. De utgör däremot drygt 5 procent av alla barn som är 13–15 år och då är i den ålder då barn går i klasserna 7–9 i grundskolan och hela 8 procent av alla barn som är i åldern 16–18 år, dvs. i gymnasieåldern. Se Skolverket (2016).

Det är också viktigt att uppmärksamma vilken utbildning barnet har när det kommer till Sverige. Sådan information är viktig för att kunna placera in barnet i det svenska utbildningssystemet på rätt nivå. Det bör vara Migrationsverkets ansvar att undersöka det direkt efter ankomsten.

En uppföljande undersökning av ensamkommande barn i Göteborgsregionen som hade kommit under år 2008, (Stretmo och Melander, 2013), visar att barnen i regel placerades i grundskola eller gymnasieskola, men att få av dem placerades inom det ordinarie programmet utan att de i stället placerades i speciella förberedelseklasser. En fördel med sådan undervisning är att den är mer avpassad till vad barnen kan klara av, men en nackdel är samtidigt att de inte blir integrerade med andra barn i samma utsträckning.

Skolan ger kontakt med kamrater, lärare och annan personal. Det är viktigt att utbildningen av de ensamkommande inte sker isolerat skilt från övriga elever, utan tillsammans med de andra eleverna för att de ensamkommande lättare ska kunna integreras i samhället. Samtidigt är det viktigt att de har kontakt med elever som har en liknande situation. Se Wimelius m.fl. (2016) för en undersökning av ensamkommande flyktingbarn i Umeå.

En intressant verksamhet som dock ännu har liten omfattning och inte är utvärderad är det s.k. folkhögskolespåret. Relativt låga kostnader och integration med andra barn än de som är flyktingar kan vara två fördelar. Se Folkhögskolespåret (2016).

⁷ Andelen som påbörjar SFI senast fjärde kalenderåret efter invandringstillfället är högst bland dem som kommit till Sverige som flyktingar. Se Skolverket (2014).

2.5 Arbete

Efter en kortare eller längre period under utbildning kommer en fas då etableringen på arbetsmarknaden ska ske. Den går olika bra för olika barn. Den är bland annat olika för pojkar och flickor, olika beroende på i vilken ålder barnet kom till Sverige, vilken del av landet barnet placerats i och från vilket land barnet kommer. Flickor etablerar sig på arbetsmarknaden i mindre utsträckning än pojkar, och de som kommit i tidig ålder etablerar sig i en lägre ålder än de som kommit när de varit äldre. Arbetsmarknaden är olika stark i olika delar av landet och det påverkar barnens möjligheter att få arbete.

Vi kan här hänvisa till våra egna arbeten på området. Se bland annat våra rapporter Çelikaksoy och Wadensjö (2015a, b, c, d) och några av våra artiklar. Se Çelikaksoy och Wadensjö (2015e, 2015f och 2016).

För en tidig undersökning som avser en grupp om 100 ensamkommande flyktingbarn se Hessle (2009). Resultaten som redovisas i den undersökningen pekar på att barnen efter ett antal år i Sverige etablerar sig på arbetsmarknaden.

2.6 Hälsa

De barn som kommer har haft en betydande styrka – det är inte lätt att ta sig till Sverige. Det är i det avseendet en positivt selekterad grupp. Å andra sidan har barnen i regel haft svåra upplevelser bakom sig både i hemlandet (som har lett till att det har flytt från landet) men också på vägen till Sverige. Det finns också annat som kan påverka barnens hälsa. Det är för många svårt att byta miljö – Sverige är i många avseenden väsentligt annorlunda än det land barnen har lämnat och kraven på anpassning och integration kan vara omfattande. De kan också möta diskriminering och hat. Se Hirvonen (2013) för en studie av negativa attityder och handlingar riktade mot ensamkommande flyktingbarn i Vallentuna.

Det som också kan innebära svårigheter för ensamkommande barn är den osäkerhet och de psykiska påfrestningar som finns under tiden fram till beslut har fattats om barnet får stanna eller inte. För de barn som inte får sin asylansökan beviljad och därmed inte får uppehållstillstånd fortsätter och förstärks osäkerheten om vad som ska hända framöver.

Ramel m.fl. (2015) undersökte inläggningsfrekvenser (frivilliga och med tvång) inom psykiatrisk slutenvård för ensamkommande barn jämfört med andra barn i Skåne. Resultatet är att de ensamkommande barnen betydligt oftare blir inlagda. Den stora merparten av de

ensamkommande barn som blir inlagda är fortfarande i asylfasen eller har fått avslag på sin asylansökan. De har alltså inte uppehållstillstånd i Sverige och har därmed en mycket osäker situation.

2.7 Hur går det för barnen när de blir äldre?

Ensamkommande flyktingbarn kom till Sverige redan under 1990-talet och de första åren av 2000-talet. De var dock relativt få jämfört med det antal barn som har kommit senare. Det betyder att det hittills finns få barn som går att följa upp till vuxen ålder. Det är viktigt att följa barnen tills de blir vuxna för att kunna svara på några viktiga frågor om deras integration i Sverige. Vilken utbildningsnivå kommer de att få som sin högsta när de närmar sig trettioårsåldern? Hur kommer de att långsiktigt kunna etablera sig på arbetsmarknaden? Kommer de att stanna i Sverige eller kommer de återvända till sina hemländer om situationen förbättras där? Det är några viktiga frågor som det inte ännu går att svara på, men som det är mycket angeläget att söka svar på i framtida forskning.

3. Internationella studier⁸

Det andra området för vår översikt är internationella studier, såväl utredningar som forskning. Även om Sverige tagit emot flest ensamkommande flyktingbarn i Europa under ett antal år fram till 2015, har även många andra länder i Europa och också ett flertal länder utanför Europa tagit emot ensamkommande flyktingbarn. De har därmed erfarenheter av om hur det går för de ensamkommande flyktingbarnen och även för andra ensamkommande barn och också forskning som utvärderar och bedömer olika insatser. Det gäller till exempel Finland, Norge och Storbritannien, men även flera andra länder har forskning, undersökningar och debatt. Vi ger en översikt och diskuterar om de resultat som finns går att överföra till svenska förhållanden. Vi grupperar resultaten på två sätt; dels efter mottagningsland, dels efter olika faser av förloppet. Det leder delvis till en överlappning, men vi bedömer att det finns fördelar med en sådan uppdelning. Vi kommer vad gäller mottagningsland också att uppmärksamma de ensamkommande barn som inte kommer som asylsökande utan av andra skäl. Till länder som Italien, USA och olika ACP-länder⁹ kommer många ensamkommande barn som inte söker asyl. De siktar framförallt på att få inkomster genom arbete eller på annat sätt. Dessa barn har ofta en mycket svår situation.

När vi jämför olika länder, ska vi komma ihåg att sammansättningen av de ensamkommande asylsökande barnen skiljer sig åt i olika avseenden mellan länder och därmed också grunden för tillstånd, samt att reglerna och bedömningen skiljer sig åt mellan olika länder.

Vi kommer här som nämnts först behandla erfarenheterna i några olika länder var för sig, för att därefter se på de samlade erfarenheterna i de olika leden i beslutsprocessen och integrationen av de ensamkommande barnen i de mottagande samhällena. Med några få undantag är studierna baserade på intervjuer av ett fåtal ensamkommande barn eller på undersökningar av de barn som varit i kontakt med sjukvården. Sverige och Norge är närmast unika genom att ha individbaserade registerdata av hög kvalitet som täcker samtliga barn som blivit folkbokförda med uppgift om vilka som har kommit som ensamkommande. Men intervjuundersökningar¹⁰ och också enkätundersökningar kan å andra sidan kartlägga andra förhållanden än de som går att undersöka med hjälp av registerdata. Kvantitativa registerbaserade undersökningar och kvalitativa undersökningar kompletterar varandra. Vi kan lära oss mycket av kvalitativa undersökningar.

⁸ Se Watters (2008) för en socialantropologiskt baserad översikt.

⁹ Som ACP-länder räknas länder i Afrika, Karibien och Stilla havet.

¹⁰ Det finns dock vissa etiska problem med intervjuundersökningar. De kan ge de intervjuade hopp om hjälp som den som intervjuar inte kan erbjuda dem. Se Vervliet m.fl. (2015) för en diskussion av de etiska problemen.

4. De nordiska grannländerna

Antalet ansökningar om asyl från ensamkommande flyktingbarn har under ett antal år varit klart högre i Sverige än i övriga nordiska länder. Det har inte alltid varit så. Så pass sent som 2009 var antalet ungefär detsamma i Norge som i Sverige. Under 2014 var antalet ansökningar mycket högre i Sverige än i de övriga tre länderna (vi granskar och jämför här med erfarenheterna i Danmark, Finland och Norge). Därefter sökte flest ensamkommande barn asyl i Norge och Danmark, medan klart färre sökte asyl i Finland. År 2015 ökade antalet asylsökande ensamkommande barn i alla fyra länder. Skillnaderna mellan länderna kan bero på regelskillnader men också på förekomsten av nätverk.

Villkoren för ensamkommande barn som söker asyl skiljer sig åt mellan de fyra länderna.¹¹ I Finland och Sverige beviljas till exempel permanent uppehållstillstånd i regel, dock ges i Finland tillfälliga uppehållstillstånd för de barn som får tillstånd av humanitära skäl. I Danmark beviljas i regel uppehållstillstånd för upp till fyra år (upp till högst 18 års ålder) med möjlighet till förlängning till 18 års ålder. I god tid innan barnet fyller 18 år behöver det lämna in en ansökan om uppehållstillstånd från denna ålder och då som vuxen asylsökande. I annat fall måste barnet lämna Danmark när det fyller 18 år. Även i Norge upphör tillståndet vid 18 års ålder för en del av de barn som kommit mellan 16 och 18 års ålder.

I Danmark placeras barnet först i ett center för asylsökande. Om och när det har fått tillstånd, överförs ansvaret till en kommun som då ska ordna ett boende för barnet. Detta boende kan vara av olika slag. I Norge är boendet olika för barn som är under 15 år och för dem som är mellan 15 och 18 år. Placeringen sker i regel i tre steg i riktning mot gradvis mer självständigt boende. I Finland placeras barn först i ett asylcenter medan de i det fall asyl beviljas i regel placeras i ett familjegrupphem. För barn som är 16 år eller äldre kan en subventionerad bostad vara en möjlighet.

Familjeåterförening har varit relativt lätt för ensamkommande flyktingbarn i Sverige men gradvis blivit allt mer svårt eller omöjligt i de andra tre nordiska länderna. Av de ansökningar om familjeåterförening som gjordes i Finland år 2013 bifölls endast en ansökan medan 156 avslogs. Se Björklund (2015). Sverige har nu närmast sig den lagstiftning som finns i Finland.

¹¹ Vi utgår i denna framställning från de regler som gällde fram till sommaren 2015 och inte från de förändringar som genomförts senare under 2015 eller är beslutade eller planerade att genomföras under 2016 i Sverige eller i de andra nordiska länderna.

4.1 Danmark

En undersökning (Christensen, 2006) behandlar förhållandena för ensamkommande flyktingbarn i den förläggning som år 2006 var den enda i Danmark för denna grupp av barn, Center Gribskov. Danska Röda Korset ansvarade för förläggningen. Vid undersökningstillfället fanns där 26 barn, men under året hade totalt ungefär 100 barn varit placerade där någon gång under en kortare eller längre tid. En hel del barn lämnade antingen genom att de blev klassificerade som vuxna och därför överförda till en förläggning för vuxna asylsökande eller genom att de avvek från förläggningen. Av barnen var tre fjärdedelar pojkar, de allra flesta 15, 16 eller 17 år gamla. De kom från många länder men flest från Afghanistan och Irak. De flesta av de barn som stannade kvar och fullföljde sin ansökan fick avslag på sin ansökan det året. Det fanns tre typer av boende på centret: ett mottagningsboende, ett hem för barn och ungdomar och sedan ett mindre boende för högst fyra ungdomar. Boendet hade hög kvalitet enligt rapportens författare. Barnen fick undervisning i danska och gick i skola där undervisningen främst var på danska. Fritidsaktiviteter i form av sport fanns tillsammans med danska ungdomar.

Red Barnet (2010) behandlar en något senare period i Danmark, då antalet ensamkommande hade blivit betydligt fler. Undersökningen omfattar kommunplacerade ensamkommande flyktingbarn boende i fem olika kommuner. Den bygger främst på totalt 36 intervjuer av personal och ensamkommande barn. De flesta barnen hade kommit från Afghanistan. Barnen är i regel positiva till vad de erbjuds, men en del av den intervjuade personalen riktar kritik mot brister i mottagningen. Intervjuerna och därmed också kritiken handlar till stor del dels om boendet, dels om undervisningen. Ett annat område för kritik är att regeln att varje barn ska få en särskild företrädare i praktiken inte hade tillämpats.

4.2 Finland

Finland hade en topp vad gäller antalet ensamkommande asylsökande barn år 2008 med 706 ansökningar för att tidigare endast haft färre än 100 ansökningar per år. Se EMN (2014). Antalet sjönk sedan gradvis för att hamna på en nivå på mellan 100 och 200 ansökningar per år. År 2014 var antalet ansökningar 196. Av dem var 84 procent pojkar. Störst antal kom från Somalia (48) och Afghanistan (47). Totalt fattades beslut vad gällde 78 ansökningar om asyl

för ensamkommande barn år 2014 i Finland (se EMN, 2015b). Av dessa beslut var 64 positiva. Den vanligaste grunden för ett positivt beslut om asyl var subsidiärt skydd.

Lagstiftningen förändrades i Finland på några punkter år 2014. Större krav lades på att Migrationsmyndigheten skulle försöka att nå kontakt med barnets föräldrar för att på så sätt oftare kunna återsända barnet till hemlandet. Reglerna förändrades också så att placering av barn under 15 år i förvar i väntan på avvisning förbjöds.

År 2015 ökade antal ensamkommande barn som sökte asyl mycket starkt. Det uppgick till 3024 personer. Se Migrationsverket i Finland (2016). Mycket få ansökningar färdigbehandlades dock under 2015 – under 200 – och av dem fick endast 80 sin ansökan om asyl beviljad.

Björklund (2015) har genomfört en undersökning som bygger på intervjuer av 13 personer bosatta i Åbo som kommit till Finland som ensamkommande barn, tio män och tre kvinnor. De flesta är vid intervjuerna i tidiga tjugoårsåldern medan två är i fyrtioårsåldern. De har alltså alla varit i Finland ett antal år när de intervjuades. Dessutom intervjuades åtta personer som arbetat med ensamkommande flyktingbarn antingen som socialarbetare eller som administrativ personal.

Vi ska här framhålla några av resultaten och de slutsatser som författaren drar baserade på dem. Ett resultat är att det finns en stark oro bland barnen för hur det går för de familjemedlemmar som är kvar i hemlandet eller i ett annat land och som de känner att de har ett ansvar för dem (och försöker hjälpa främst genom att sända remitteringar). Ett annat resultat är att de ensamkommande barnen har svårigheter att få finländska vänner – de som fått sådana vänner var främst några av pojkarna som hade fått finländska flickvänner. Det betonades att de hade stora svårigheter i att lära sig finska och därpå följande svårigheter att tillgodogöra sig undervisning och också att så småningom få ett arbete. Det betonades också i intervjuerna de svårigheter som följde vid 18 års ålder då olika typer av stöd bortföll eller minskade. Ett annat problem som nämndes var att asylcentren och familjegrupperna är placerade i olika delar av landet. De var därför svårt för barnen att behålla kontakten med de vänner de hade fått på asylcentret närmast efter ankomsten till Finland efter att de flyttats till ett familjegruppem. EMN (2014) betonar också vikten av att undvika omplaceringar och att en placering direkt i familjegruppem bör eftersträvas.

4.3 Norge

Norge hade en topp vad gäller antalet ensamkommande asylsökande barn år 2009. Antalet var då ungefär lika stort som det antal som sökte asyl i Sverige. Antalet asylsökande ensamkommande barn sjönk emellertid under åren efter 2009. Bidragande förklaringar till detta kan vara att norska myndigheter klart uttalade att de skulle följa Dublinförordningen och att de barn som fick uppehållstillstånd av humanitära skäl endast skulle få tillfälliga uppehållstillstånd fram till 18 års ålder. Se Stabell Wiggen (2014).

Norge har i likhet med Sverige bra heltäckande register, där de barn som har kommit som ensamkommande flyktingar går att följa över åren. I en undersökning (Stabell Wiggen, 2014) följs de flyktingbarn som kom mellan 1996 och 2011 fram till och med 2011 (bosatta i Norge 1/1 2012).¹² De som följs är de av barnen som fick tillstånd att stanna och inte har utvandrat eller avlidit. Det är totalt 4783 personer. Flest barn kommer från Afghanistan. Andra länder från vilka många kommer är Somalia, Irak, Sri Lanka, Etiopien och Eritrea. Det är samma länder som från vilka många kommer till Sverige med undantag av Sri Lanka.

Av de barn som ingår i undersökningen är ungefär 80 procent män. Männerna dominerar antalsmässigt bland dem som kommer från Afghanistan och Irak medan könsfördelning är i det närmaste jämn bland dem som kommer från länder i Afrika. Kanske något överraskande var något mer än hälften 16 år eller yngre. En stor del av de ensamkommande barnen bor i Oslo kommun, betydligt fler än det antal som ursprungligen placerades där. Många av barnen har alltså flyttat till Oslo. Även andra större städer har fått ett nettotillskott. Hälften har flyttat från den ursprungliga bosättningskommunen under den period som undersökningen täcker. Flyttningsmönstret påminner om det i Sverige.

Undersökningen specialstuderar vad de som kommit som ensamkommande flyktingbarn och som år 2011 är i åldern 18–29 år gör och jämför med andra grupper som är i samma ålder. De finner att något mer än två tredjedelar (71 procent) av dem som kommit som ensamkommande barn arbetar och/eller studerar. Det är lägre än för dem i hela befolkningen i samma ålder. Arbetslösheten är högre bland de ensamkommande och fler mottar olika typer av inkomsttransfereringar. Kvinnor studerar oftare än män och är betydligt oftare hemma med barn. Sysselsättningsgraden är betydligt högre bland dem som varit i Norge en längre tid än de som varit där en kortare tid. Det finns betydande skillnader i andelen sysselsatta för dem som kommer från olika länder. De som kommer från Sri Lanka har den högsta

¹² För en tidigare undersökning se Aalandlid och Walstad Enes (2012). Det finns en kortfattad uppföljning som täcker ytterligare två år, se Stabell Wiggen (2016). På de områden där det redovisas resultat i den senaste kortare rapporten är resultaten grundläggande desamma som de som redovisas i Stabell Wiggen (2014).

sysselsättningsgraden, ungefär samma som för hela befolkningen. Sysselsättningsgraden är betydligt högre för dem som bor i Oslo än de som bor i andra kommuner.¹³ De som är sysselsatta av dem som kommit som ensamkommande barn är jämfört med hela norska befolkningen i samma ålder mycket klart överrepresenterade i arbete som serveringspersonal. Inkomsterna för de ensamkommande är låga jämfört med inkomsterna för hela befolkningen i samma ålder och relativt mycket av inkomsterna kommer från inkomstöverföringar, en andel som dock minskar med antal år som bosatt i Norge. Det finns stora skillnader efter födelseland. Arbetsinkomsterna är relativt höga för dem som kommer från Sri Lanka och relativt låga för dem som kommer från Eritrea och Somalia.

Haugen och Dyrhaug (2014) redovisar i en undersökning som också är baserad på norska registerdata de åtgärder som barnavården vidtog år 2011 (och som med en jämförelse 2007) för ensamkommande flyktingbarn som beviljats uppehållstillstånd. De flesta omfattades av åtgärder vad gäller bostadsplacering och hjälp med sin bostad men många fick också andra typer av hjälp som ekonomiskt stöd och hjälp med fritidsaktiviteter.

En norsk enkätundersökning (Oppedal och Idsoe, 2015) omfattade totalt 948 personer som kommit som ensamkommande. De som besvarade enkäten var vid undersökningen i genomsnitt 18,6 år och hade i genomsnitt varit i Norge under tre och ett halvt år. De fyllde i en enkät med frågor om psykiskt välbefinnande (post-traumatisk stress och symptom på depression) och vilka typer av stöd de hade haft i Norge (av sin familj, norska vänner och vänner från samma etniska grupp), vilken typ av kulturell kompetens de hade (i hemlandet och i Norge) och om de upplevt sig som diskriminerade. Det visade sig inte överraskande att såväl etnisk kompetens som kompetens i värdlandets kultur ledde till lägre frekvens av depressiva symptom medan diskriminering och posttraumatisk stress samvarierade med högre frekvens av depressiva symptom. Resultaten understryker vikten av att de ensamkommande barnen får ett socialt sammanhang både med dem som tillhör samma etniska grupp och med dem som tillhör majoritetsgruppen i det nya landet samt att diskriminering motverkas.

En annan norsk undersökning (Svendsen m.fl., 2008) undersökte hur bostadsfrågan hanterades i två norska kommuner – en befolkningsmässigt större kommun, Trondheim, och en befolkningsmässigt mindre, Levanger. För undersökningen hade bland annat tjänstemän i kommunerna och 25 ensamkommande flyktingbarn intervjuats. Organisationen av barnens

¹³ En brist i undersökningen är att variablerna behandlas en i taget och att det därmed inte tas hänsyn till samvariation mellan olika förklarande variabler. En högre andel av de som kommer från Sri Lanka är bosatta i Oslo än vad som är fallet för dem som kommer från andra länder. Beror den höga sysselsättningen bland dem som kommer från Sri Lanka delvis eller helt på att de är bosatta i just Oslo?

boende skiljer sig markant åt mellan de båda kommunerna. I den mindre kommunen har en myndighet hand om samtliga olika delar av flyktningbarnens integration. I den större kommunen är arbetsuppgifterna uppdelade så att en myndighet har ansvar för just boendefrågan, medan andra myndigheter har ansvar för andra delar av integrationen. Det finns ett tidsmässigt (och åldersmässigt) förlopp i boendeplaceringen. Boendekarriären startar med institutionsboende, övergår senare till en utslussningslägenhet för att avslutas med en egen lägenhet kombinerat med uppföljning. Författarna betonar att de ensamkommande barnen ofta har haft en period av självständighet när de kommer till Norge, men att de när de kommer får en period av beroende. Det är viktigt att kombinera självständighet och stöd. Boendet har där en viktig roll.

5. Länder i Europa utanför Norden

Sverige är det land som under ett antal har tagit emot flest ensamkommande flyktingbarn i Europa, men en del andra länder har också tagit emot eller tar emot ett betydande antal asylsökande barn. Vi ska här först ta upp erfarenheter från några av dessa länder för att sedan kort redovisa en del resultat vad gäller några andra europeiska länder.

5.1 Storbritannien

Om vi går tillbaka något mindre ett decennium, var Storbritannien det land som tog emot flest ensamkommande flyktingbarn i Europa.¹⁴ Det är inte fallet nu längre. Storbritannien har sedan ett antal år en restriktiv flyktingpolitik.

Wilding och Dembour (2015) bygger sin undersökning på intervjuer av elva personer som kommit som ensamkommande flyktingbarn (samtliga pojkar) och 17 personer som arbetat med ensamkommande flyktingbarn (olika typer av experter) i England¹⁵. De ser ett antal problem och koncentrar sig på några av dem. Ett första problem är att asylprocessen tar lång tid och bedrivs på ett sätt som ofta inte uppvisar respekt för barnet. Ett andra problem är koncentrationen av barnen till några få administrativa områden. Det finns 150 sådana områden i England och sju av dem tar tillsammans emot 43 procent av barnen. Dessa områden har ofta inte tillräckligt med personal för att klara av sitt arbete på ett tillfredsställande sätt. Det tredje området för kritik är att det saknas ett system motsvarande det svenska med god man och särskild vårdnadshavare och de föreslår därför att förutsättningarna för att införa av ett sådant system utreds.

5.2 Tyskland

Tyskland är det land som under de senaste åren fram till 2015 näst efter Sverige tagit emot flest ansökningar om asyl från ensamkommande barn i Europa och som under 2015 tagit emot flest ensamkommande barn. En jämförelse med Sverige ligger därför nära till hands. Det finns dock inte registeruppgifter av den typ vi har i Sverige som gör att man kan följa barnen under

¹⁴ Går vi tillbaka till 2000 och 2001 var Nederländerna det land som tog emot flest ensamkommande flyktingbarn i Europa. Se Ryan (2014).

¹⁵ Undersökningen avser England. Politiken skiljer sig åt mellan England, Nordirland, Skottland och Wales, de fyra olika delarna av landet.

en längre tidsperiod, men det finns ett antal undersökningar av annan art och också registeruppgifter om barnen som avser den tid de är asylsökande.

En sammanställning av utvecklingen under ett antal år fram till 2014, Müller (2014), visar att ett ökande antal ensamkommande barn har sökt asyl i Tyskland. Framför allt har antalet barn, som är 16 eller 17 år när de kommer, ökat. Merparten av de ensamkommande barnen är pojkar. Det gäller i synnerhet de äldre barnen. Flest barn kommer från Afghanistan men det kommer också ett betydande antal från Somalia, Irak, Syrien och Eritrea. Endast ungefär hälften får tillstånd att stanna. Flickorna får oftare stanna än pojkar. Andelen som får stanna är högt eller mycket högt bland dem som kommer från Syrien, Eritrea, Afghanistan och Somalia men mycket lågt för dem som kommer från bland annat Egypten, Ryssland och Serbien. Andelen som fick tillstånd att stanna bland dem som kom från Syrien var mycket lågt fram till och med 2011 men blev sedan mycket högt, dvs. efter starten av inbördeskriget. Barnen som söker asyl får studera men endast de som har fått tillstånd att stanna får lov att förvärvsarbeta. Tyskland har 16 delstater med delvis olika utformning av politiken vad gäller ensamkommande flyktingbarn. Allmänt gäller att varje delstat fördelar de barn som kommer till delstaten på kommunerna i delstaten. Kommunerna ska stå för vård, bostad, språkundervisning och skola samt utse ett legalt biträde för barnet. Kommunerna har en enhet som ska ansvara för att detta blir gjort. Alla barn har rätt till skola oavsett om de är asylsökande eller har fått uppehållstillstånd. Det finns dock vissa skillnader vad gäller de båda grupperna av barn vad gäller rätten till yrkesutbildning utanför skolan; de asylsökande har inte rätt att delta i sådan utbildning (lärlingsutbildning). Även för de barn som har uppehållstillstånd kan det vara svårt att delta i lärlingsutbildning pga. bristande kunskaper i tyska. Se Niemeyer (2015).

5.3 Andra länder i Europa

Flera andra länder i Europa har tagit emot ansökningar om asyl från ensamkommande barn och beviljat tillstånd att stanna för en del av dem. Vi ska här kort beröra erfarenheterna från några av dessa länder.

Österrike är ett av de länder som tar emot flest asylsökande ensamkommande barn i Europa. I likhet med andra länder i Västeuropa kommer den största gruppen ensamkommande barn från Afghanistan och består främst av pojkar i åldern 14–17 år. Se Kopparberg (2014). Som andra länder har Österrike ett regelsystem för att fastställa barnens ålder. År 2013 bedömdes 15,8

procent av dem som sökte asyl som barn vara minst 18 år och därmed inte barn i lagens mening.

Det är svårt att bedöma hur det går för de ensamkommande barnen som får asyl i Österrike då ansvaret är fördelat på olika myndigheter på central och lokal nivå och det inte finns ett samlat statistiksystem. Något som framhålls som ett problem är att många barn avviker från det boende där de är placerade medan det utreds om de ska beviljas asyl. Troligen lämnar de främst för att söka sig vidare till något annat land i Västeuropa, ett land där de har anhöriga eller vänner.

Italien tar emot ganska många ensamkommande flyktingbarn och antalet har ökat under senare år. Många anländer från närliggande länder som Albanien och Kosovo men många kommer också från samma länder som de barn som kommer till andra länder i Västeuropa. Men till Italien kommer än fler ensamkommande barn som inte söker asyl. Dessa barn benämns ofta ”papperlösa”. Det är inte så att de saknar ”papper”, utan snarare att de inte har sådana papper som innebär att de har tillstånd att vistas i landet. Statistiken är bristfällig på detta område, men den statistik som finns tyder på att antalet som tillhör denna grupp är betydligt större i Italien än i andra länder i EU.

En studie av Andersson och Petrov (2015) av mottagandet av ensamkommande barn i ett mottagningscenter i Genua pekar inte minst på vikten av socialarbetarnas arbete – de betraktas av de ensamkommande barnen som en del av sin familj. Undersökningen bygger på intervjuer av några socialarbetare och några ensamkommande barn. Intervjuerna pekar på att avsaknaden av speciella åtgärder i skolsystemet för dessa barn har både nackdelar (språksvårigheter i skolan) och fördelar (får mer kontakt med italienska barn).

Det kommer även ensamkommande asylsökande flyktingbarn till länder i Central- och Östeuropa och till länder som ingår i EU:s Eastern Partnership. Med undantag av Ungern är dock antalet få eller mycket få. Se International Organization for Migration (IOM) (2015). En skillnad vad gäller sammansättningen efter ursprungsland jämfört med den för dem som kommer till Västeuropa är att relativt många barn kommer från Vietnam. Det ska dock understrykas att talen är låga.

6. Länder utanför Europa

Många länder utanför Europa har tagit och tar emot ensamkommande barn. Vi ska här behandla ett par av dessa länder mer ingående för att sedan kortfattat beröra erfarenheterna från några andra länder.

6.1 Turkiet

Sedan 2009 har det skett en dramatisk ökning av antalet flyktingar som söker asyl i Turkiet. År 2012 kom de flesta ansökningarna från flyktingar från Irak, Iran, Somalia och Afghanistan (FRR 2012, UNHCR, 2012). Ända sedan 2007 har antalet ensamkommande flyktingbarn ökat. De ensamkommande barnen kommer i regel utan dokument som kan styrka deras identitet att (Atasu Topcuoglu, 2012). Turkiet är till en del ett transitland för ensamkommande barn på väg till olika länder i Europa, men andra söker asyl i Turkiet. Ensamkommande barn är en av de grupper som är klassificerade som ”personer med särskilda behov”, för vilka Ministeriet för familj och socialpolitik har ansvaret för. Ministeriet ansvarar för att placera dessa personer till center för barn, kvinnojourer eller andra lämpliga platser. Identifieras och registreras någon som ”en person med särskilda behov” får personen tillgång till extra skyddsåtgärder och prioriteras vad gäller tillgång till olika tjänster som psykosocial hjälp, rehabilitering och annat stöd. Turkiet har anslutit sig till Barnkonventionen och det finns inhemska normer för skydd för barn som i regel är i enlighet med internationella åtaganden. Ensamkommande barn kommer främst från regioner där det förekommer väpnade konflikter, betydande oro eller risk för svält. De kommer i mindre utsträckning från andra grannstater, länder från vilka Turkiet tidigare har fått flyktingar som Bulgarien och Tjetjenien eller från länder från vilka invandring förekommer som Georgien och Azerbajdzjan. En mindre kvalitativ studie tyder på att den främsta orsaken till migration av ensamkommande barn är politiska motsättningar och våld. Barnens viktigaste motiv för att fly är att överleva och kunna leva ett normalt liv. Vilket land de önskar komma till är främst beroende på nätverk med tidigare migranter i sin familj eller släkt, barnets och familjens finansiella resurser samt smugglarnas möjligheter och nätverk. Majoriteten av de ensamkommande barnen smugglas in i landet (Atasu Topcuoglu, 2012).

Sedan början av konflikten i mars 2011 har antalet flyktingar från Syrien som har kommit till Turkiet ökat mycket. Idag finns det 2,5 miljoner syriska flyktingar i Turkiet och 1,4 miljoner av dem är under 18 år (UNHCR, 2016). Dessa tal avser dem som har registrerats när de rest in

i landet. Det saknas emellertid uppgifter för hur många som kommit utan att registreras. Flera viktiga frågor rör alla flyktingbarns sårbarhet oberoende av om de är ensamkommande eller kommer med sina föräldrar (Erden och Gurdil, 2009; Özpolat-Olgun och Yuksel, 2001). Dock är situationen för ensamkommande barn ännu svårare och kräver särskild uppmärksamhet.

Grundskoleutbildning är obligatorisk för alla barn upp till och med 13 års ålder i Turkiet oavsett deras legala status. Medan nästan alla barn i skolåldern i de 25 flyktinglägren i Turkiet går i skola, så gör endast en mycket liten andel av de flyktingbarn som bor i städerna det. Det är svårt för myndigheterna att lokalisera de barn som inte går i skolan i stadsområdena och många flyktingar bor just i städerna.

I Syrien, var det svårt för skolorna i städerna att hantera de sociala och ekonomiska förändringarna redan innan inbördeskriget bröt ut 2011. På grund av torkan fanns redan då en omfattande intern migration som påverkade skolgången för barnen allvarligt. Många barn från Syrien har alltså när de kommer missat flera års skolgång dels på grund av inbördeskriget, dels på grund av de förändringar som ägde rum före kriget. Detta gör det mycket svårt för många barn att klara av att följa studierna enligt läroplanen i skolorna i ett nytt land (Cochran, 2014). Utbildning av flyktingbarn är en mycket stor utmaning för Turkiet av flera skäl.

6.2 USA¹⁶

Ensamkommande flyktingbarn är inte något nytt fenomen i USA. Det finns en lång historia från andra världskriget och framåt. Se Steinbock (1989) för en noggrann genomgång av både lagstiftning och antalet ensamkommande flyktingbarn som kommit under olika perioder till USA fram till slutet av 1980-talet. Under andra världskriget och åren närmast efter det kom många barn från Europa. Bland annat placerades ett antal barn från Storbritannien under andra världskriget i USA med samma motivering som att många barn från Finland placerades i Sverige under samma tid. Senare har ensamkommande flyktingbarn kommit från bland annat Ungern, Kuba och Vietnam tidsmässigt relaterade till händelser i dessa länder.

I USA kommer sedan ett antal år många ensamkommande barn från olika länder i Latinamerika. Enligt uppgifter från USA:s gränskontroll kom 63 tusen ensamkommande barn under perioden mellan den 1 oktober 2013 och den 31 juli 2014.¹⁷ Se Renwick (2014). Under

¹⁶ Vi bygger i detta avsnitt framför allt på Stinchcomb och Hershberg (2014). Se Rietig (2015) för en jämförelse mellan USA och Europa vad gäller omfattningen och sammansättningen av invandringen av ensamkommande barn. För en jämförelse av USA:s och EU:s politik vad gäller ensamkommande barn, se Levinson (2011).

¹⁷ Det totala antalet som kommer är än större då många inte blir tagna av gränskontrollen.

denna period kom tre fjärdedelar från tre länder i Centralamerika nämligen Guatemala, Honduras och El Salvador. Dessa tre länder benämns ofta som "the Northern Triangle". De är tillsammans med Belize de nordligaste länderna i Centralamerika. Migrationen från dessa tre länder har dominerat inflödet under de senaste åren. Dessförinnan kom flest ensamkommande barn från Mexiko. Endast få ensamkommande barn kommer från andra länder i Central- eller Sydamerika.

Antalet ensamkommande barn från de tre länderna i den nordliga triangeln nådde en topp i mitten av 2014 för att sedan minska. En viktig del av förklaringen till denna nedgång var en förstärkt gränsövervakning från Mexikos sida mot länderna närmast söder om gränsen. Under 2015 ökade dock antalet ensamkommande barn från dessa länder åter, men nådde dock inte samma nivå som under mitten av 2014. Allt fler ensamkommande barn från dessa tre länder söker också asyl i Mexiko eller i andra länder i Centralamerika som Costa Rica, Nicaragua, Panama och Belize. Se Rosenblum och Ball (2016).

Merparten av dessa barn från Centralamerika ankommer till en delstat, Texas. De flesta som kommer är tonåriga pojkar, men det finns inte så få som är än yngre. Orsakerna till att barnen söker sig till USA är främst våld i hemlandet¹⁸, arbetslöshet, fattigdom och att de vill förena sig med släktingar som redan är bosatta i USA. Det är en mycket farlig väg för barnen genom Mexiko. Många flickor (mer än tre fjärdedelar) blir utsatta för sexuellt våld. Kidnappning, trafficking och försvinnande är också vanligt förekommande. De ensamkommande barn som kommer från Mexiko eller Kanada till USA återförvisas direkt, medan de som kommer från de tre centralamerikanska republikerna har rätt till en prövning av sin sak. Denna prövning tar i regel mycket lång tid, i genomsnitt nästan tre år. Merparten bor under tiden hos anhöriga eller andra sponsorer i olika delar av USA. De har rätt till skolgång men få andra rättigheter. Det största antalet av dessa barn bor under denna tid i de delstater, där det redan finns många bosatta som kommit från just dessa tre länder, nämligen i Texas, Kalifornien, New York, Florida, Virginia och New Jersey. Se Pierce (2015). Endast en minoritet får rätt att stanna i USA. Andelen som beviljas uppehållstillstånd av dem som kommer varierar något mellan olika år och de tre olika ursprungsländerna men endast inom ett intervall på mellan 10 och 14 procent. Andelen som får tillstånd är betydligt högre bland dem som har ett rättsligt biträde än bland dem som inte har det. De flesta av dem som inte får tillstånd stannar dock kvar i USA och lever alltså där utan att ha tillstånd. Se Pierce (2015) och Rosenblum (2015).

¹⁸ Antalet mord per invånare är betydligt högre i Guatemala, Honduras och El Salvador än i till exempel Costa Rica och Nicaragua; två andra länder i Centralamerika.

Det kommer ensamkommande flyktingbarn till USA även från andra länder än de tre centralamerikanska. Antalet studier är dock ganska få. Carlson m.fl. (2012) ger en översikt av några studier och redovisar också en intervju med en ensamkommande pojke från Sudan. De betonar i sin artikel dels att många ensamkommande barn har en utsatt situation, men dels också att många av de ensamkommande barnen har en styrka som är avhängig av såväl individuella faktorer som stöd från släktingar redan bosatta i landet och samhälleligt stöd.

6.3 Andra länder utanför Europa

Det finns många andra länder utanför Europa som mottar ensamkommande flyktingbarn. Vi ska här bara kort beröra erfarenheter från några av dessa länder.

Under perioden 2008–2012 mottog Australien 1832 asylsökande ensamkommande barn som hade kommit som båtflyktingar till landet.¹⁹ Nardone och Correa-Velez (2015) genomförde 2013–2014 intervjuer med 17 unga män som kommit till Australien som ensamkommande flyktingbarn mellan 2009 och 2013. De hade vid ankomsten i genomsnitt varit 16 år gamla. Av dessa 17 hade 15 ursprungligen kommit från Afghanistan, men merparten av dem hade under en tid bott i Iran eller Pakistan och där då oftast som flyktingar tillsammans med andra familjemedlemmar. Ämnena för intervjuerna var huvudsakligen för det första dels förhållandena i hemlandet dels i det land de först flytt till som hade lett till att de flytt till Australien, och för det andra flykten till Australien och bland annat flyktingsmugglarnas roll i den. Traumatiska händelser kännetecknade båda dessa faser i flykten, men även mottagandet i Australien upplevdes ofta som svårt. Intervjuerna ger ett intryck av att det är starka individer som har klarat flykten (de som inte klarat den är ju heller inte intervjuade).

Flyktingar som kommer till Australien blir regelmässigt satta i förvar i en förläggning under långa tider i väntan på beslut. Zwi och Mares (2015) har undersökt ensamkommande barn i en sådan förläggning. De visar att barnens psykiska hälsa tenderar att försämrans under den tid de vistas där. Det finns betydande skillnader i tillgången till hälso- och sjukvård för olika grupper av ensamkommande barn i Australien. Se Davidson m.fl. (2004). Sämst är möjligheterna för de barn som (ännu) inte fått uppehållstånd eller fått avslag på sin asylansökan.

¹⁹ Australiens nu gällande politik är att inga båtflyktingar kan få tillstånd att stanna i Australien. Det finns nu något under 1500 båtflyktingar i förläggningar på två öar utanför Australien. Australiens regering förhandlar med tre länder, Filippinerna, Indonesien och Malaysia om att ta emot dessa båtflyktingar. Nya Zeeland har erbjudit sig att ta emot 150 av dem men det har avvisats av Australien med motiveringen att en sådan överföring skulle leda till att fler söker sig till Australien. Se Hartcher (2016).

I Kanada började de ensamkommande barnen uppmärksammas under 1999 då många ensamkommande barn kom från Kina som båtflyktingar till British Columbia. De sökte asyl men många försvann (de flesta troligen till USA) innan deras asylansökningar hade behandlats medan andra försvann efter att de hade fått ett avslag på sin asylansökan. Detta trots att mottagningsförhållandena kunde bedömas som tillfredsställande. En bedömning som gjordes var att många av barnen hade skickats över till Kanada av sina föräldrar med hjälp av flyktingsmugglare i syfte för att därefter ta sig till USA för arbete i den svarta sektorn där och att de där fick en mycket utsatt ställning. Se Kumin och Chaikel (2002). En intervjuundersökning av 13 ensamkommande barn och tio socialarbetare i provinsen Quebec pekar på problem inom två områden: att beslutsprocessen är långsam och att det saknas resurser avpassade för barnens specifika behov. Se Montgomery (2002).

Det finns en omfattande migration av ensamkommande barn som flyttar för att få ett arbete och en inkomst. En sådan migration sker både inom länder och mellan länder. Det totala antalet kan vara så stort som tio miljoner barn. Se Edmonds och Shresta (2013), som i en översiktsartikel framför allt behandlar migrationen av barn i östra Asien, bland annat från och inom Bangladesh, Filippinerna och Nepal. Barnen arbetar ofta inom hushåll, gruvor och jordbruk men många blir också gatubarn som varken har arbete eller bostad. För uppgifter om migration av barn i ACP-länder (länder i Afrika, Karibien och Stilla havet) se ACP Observatory on Migration (2013).

7. Erfarenheter från andra länder än Sverige: Olika faser i migrationsförloppet

Vi sammanfattar här en del av erfarenheterna från de olika länderna och gör det genom att behandla de olika stegen i besluts- och integrationsprocessen och diskutera om erfarenheterna går att tillämpa på svenska förhållanden.

7.1 Asylprövningen (bl.a. frågan om åldersbestämning)

Den inledande fasen är den period då det avgörs om det ensamkommande barnet ska få asyl eller inte. Det prövas då bland annat barnets ålder och om barnet har tillräckliga skäl för att beviljas asyl.²⁰

Många av de barn som kommer och söker asyl saknar handlingar eller har inte handlingar som entydigt visar vilken ålder de har. Barnets ålder fastställs då dels genom den information barnet lämnar och intervjuer, men dels också med hjälp av olika typer av medicinska undersökningar. En mycket omdiskuterad metod är röntgenundersökningar dels av barnets tänder, dels av delar av skelettet. Politiken skiljer sig mellan olika länder. Åldersbestämning med hjälp av röntgenundersökningar är till exempel förbjuden i England²¹ men tillåten i bland annat Frankrike, Slovenien och Österrike i vissa fall. Se Sedmak m.fl. (2015) för en jämförelse av politiken i dessa fyra länder. Den är tillåten i de nordiska länderna givet olika förutsättningar.

Att fastställa åldern är viktigt av flera skäl för barnet. Det första skälet är självklart om barnet i lagens mening är ett barn, dvs. i de flesta länder inte har fyllt 18 år. Om barnet har fyllt 18 år kan det ju också söka asyl, men då måste det söka asyl som vuxen. Kraven för att beviljas asyl kan skilja sig åt mellan barn och vuxna asylsökande och villkoren vad gäller olika typer av stöd efter ett beviljande av asyl kan skilja sig åt mellan vuxna flyktingar och ensamkommande flyktingbarn.

Även om barnet bedöms vara under 18 år och får tillstånd att vistas i landet har åldersbestämningen ofta betydelse för det ensamkommande barnet. Det är i vissa fall en fördel att bedömas vara yngre än att vara äldre, att till exempel bedömas vara 16 år istället för 17 år. Det är en fördel för barnet att ha fler år kvar till 18-årsgränsen. Vid 18-års ålder betraktas barnet som vuxet i lagens mening och regelsystemet blir ett annat. I en del länder upphör uppehållstillståndet vid 18 års ålder, och barnet måste i god tid före det fyller 18 år

²⁰ För en översikt hur proceduren ser ut i 19 EU-länder se European Migration Network (2015c).

²¹ Och också i Irland. Se European Migration Network (2015b).

söka ett nytt tillstånd (och då som vuxen asylsökande). Inom Norden gäller detta för ensamkommande barn i Danmark och Norge, medan tillståndet förlängs utan ny ansökan i Finland och Sverige. Något som också ofta förändras i olika mottagande länder när barnet fyller 18 år är boendeplaceringen och det ekonomiska stöd som utgår till barnet eller till den kommun som har ansvaret för barnet. Se European Migration Network (2015a) och EMN (2015) för en kort version av de regler för stöd som gäller de ensamkommande barn som fyller 18. I vissa länder upphör det speciella stödet vid denna ålder, medan det i andra länder finns speciellt stöd till barnet när det blir äldre (tills det fyller 21 eller 25).

En undersökning av afghanska ensamkommande barn i Storbritannien (Robinson och Williams, 2015) visar de problem som dess barn möter när de fyller 18 år och inte längre har rätt att stanna i landet när de blir vuxna i lagens mening och måste vara beredda på att lämna landet.

Den ålder som fastställs kan också ha betydelse för de yngre barnen. Det finns i en del länder åldersgränser, till exempel 15 år, för vilken form av boendeplacering barnet får och vilken typ av ekonomiskt stöd som utgår från staten till den lokala nivån. Det ska emellertid påpekas att det inte alltid är fördel att bli tillskriven en lägre ålder än den verkliga. Skolplaceringen kan till exempel bli på en alltför låg nivå.

I en jämförelse av olika länder inom EU (European Migration Network, 2015a) framhålls Belgien som det land, som har det system som bäst respekterar barnens rättigheter vid åldersbestämningen. När det finns en osäkerhet om barnets ålder görs tre olika typer av röntgentester. Det test som ger lägst ålder bildar sedan utgångspunkt för bedömningen. Från förväntat värde enligt detta test dras sedan en standardavvikelse (inget test ger en exakt skattning). Detta blir sedan den ålder som tillskrivs barnet om inte barnet själv har angivit en högre ålder. Det innebär inte att det är ett system som bör eftersträvas men däremot att systemen i övriga länder är än mer restriktiva. Det kan i en del länder formellt vara frivilligt att delta i röntgentester men det kan samtidigt innebära att barnet då blir klassificerat som vuxet (frivilligheten kan i praktiken vara en chimär).

Ett andra led är att avgöra förhållandena för barnen i det land de har kommit från. Är de så allvarliga att det är en tillräcklig grund för att tillstånd ska beviljas eller ska barnet återföras till hemlandet? Den evidens, som i regel är den enda som finns, är intervjuer med de barn som söker asyl. De är svåra att göra och bör bestå av upprepade intervjuer. Det finns metoder och manualer för hur denna typ av intervjuer bör göras. Se Given Wilson och Gyulai (2015).

Ett tredje led är att se till att någon person eller myndighet utses som ska ta till vara barnets intresse. Det finns närmast lika många olika modeller för det som det finns länder inom EU. Se European Migration Network (2015d). Det är viktigt kanske speciellt för att de ensamkommande barnen ofta har svårt att känna tillit med tanke på vad de varit med om och med tanke på att de inte känner det samhälle de kommit till. Se Ní Raghallaigh (2013). För en intervjuundersökning av personer i Flandern som utsetts att företräda och hjälpa ensamkommande barn (som alltså har en funktion som motsvarar den som gode män har i Sverige) se De Graeve (2015). Undersökningen pekar på att personerna som tar sådana uppdrag ofta har ett mycket stort engagement i att hjälpa de barn de företräder.

Ett speciellt problem är att de som är gode män/förvaltare/kontaktpersoner mycket ofta inte kan det språk som barnet talar utan att tolk måste användas. Det kan leda till problem inte minst när tolken inte har tillräcklig kompetens. De kan utelämna en del av vad barnet säger eller förändra innebörden av det. Se Kjelaas och Eide (2015) som redovisar resultat från en studie av tolkning vid intervjuer av ensamkommande barn som pekar på vikten av kvalificerad tolkutbildning. En alternativ lösning är naturligt att välja gode män/förvaltare/kontaktpersoner som talar samma språk som barnet när det är möjligt.

7.2 Boendeplaceringen

Ett genomgående resultat i många av de olika länderstudierna är att boendeplaceringen är en kritisk punkt för barnens integration och välbefinnande. Den skiljer sig betydligt åt mellan de olika länderna. Det gäller framför allt den inledande fasen där det finns allt från inlåsning till boendeformer som är betydligt mer integrerade i samhället. Något som påpekas i en del undersökningar är de problem som flyttningar mellan olika boendeformer kan innebära för barnen. De som ansvarar för boendet och olika kontaktpersoner som har anknytning till boendet upplevs ofta som mycket viktiga för barnen, som ställföreträdande föräldrar. Viktigt för barnen är också vem de bor tillsammans med. Är barnen från samma land och från samma (etniska, religiösa, politiska) grupp i landet?

7.3 Utbildning

De allra flesta ensamkommande flyktingbarn är när de kommer i skolåldern. De flesta av dem är i en ålder som för de flesta andra barn i landet innebär studier på gymnasienivån. De

ensamkommande barnens kunskaper kan svara mot denna nivå, men de kan också i många fall vara lägre eller betydligt lägre. De kommer i en del fall från länder (hemlandet eller ett transitland) där de inte har fått adekvat undervisning. Det innebär att de i sådana fall behöver starta på en lägre nivå än den som svarar mot deras ålder. Det är viktigt för barnen att inplaceringen sker på rätt nivå. Det betyder emellertid att de ofta kommer att avsluta en utbildningsnivå i en högre ålder än vad de gör som är födda i landet. I regel, men inte alltid, får de ensamkommande barnen undervisning i det mottagande landets språk, men det finns ofta olika typer av förberedande undervisning för dem. En nackdel med sådan förberedande undervisning är att de inte träffar andra jämnåriga än de som är flyktingar, och att det därför kan ta längre tid innan de blir integrerade i samhället.

7.4 Arbete

Vi hittar inte undersökningar som behandlar hur det går för de ensamkommande barnen att etablera sig på arbetsmarknaden med undantag för undersökningar som avser Sverige och Norge. En del av förklaringen är att en omfattande invandring av ensamkommande flyktingbarn är ett relativt ny företeelse i många länder och få därför har kommit upp i den ålder då en etablering på arbetsmarknaden är vanligt förekommande. Undersökningarna behandlar istället den inledande fasen och då främst barnens hälsa men också deras boende. En annan förklaring är att det saknas registerdata med uppgifter om de ensamkommande barnen i andra länder än de i Norden – undersökningarna inriktar sig därför istället på den period då barnen fortfarande är barn (under 18 år) och är lättare att nå för forskarna via deras boende, kommuner eller andra inrättningar som har regelbunden kontakt med barnen.

De norska studierna pekar på samma saker som våra studier avseende Sverige.²² De ensamkommande flyktingbarnen är sysselsatta i mindre omfattning än övriga i den norska befolkningen i samma ålder och deras inkomster är lägre. Sysselsättningen ökar med antalet år i Norge. Pojkar är betydligt oftare sysselsatta än flickor. De ensamkommande barnen är överrepresenterade inom olika yrken inom servicesektorn. Andelen sysselsatta är betydligt högre bland dem som bor i Oslo, som har den starkaste arbetsmarknaden i Norge, än i andra delar av landet. Det finns tydliga skillnader i andelen som är sysselsatta efter vilket land barnen har kommit ifrån.

²² Se Çelikaksoy och Wadensjö (2015a, b, c, d) för resultat från vår undersökning.

7.5 Hälsa²³

De ensamkommande barnens hälsa är den fråga som oftast behandlas inom forskningen som avser denna grupp. Det gäller framför allt deras psykiska hälsa. Vi kan här endast presentera en liten del av de många resultaten från denna forskning.

Det finns forskare som menar att det är en överdriven vikt som tillskrivs just denna fråga. Se Summerfield (1999). Wernesjö (2011) framför i en översikt av forskningen om ensamkommande barn att de hälsoproblem som följer av traumatiska upplevelser betonas alltför mycket. Hon menar att man också bör lyfta fram de faktorer hos barnen och deras omgivning, som verkar skyddande. Många av barnen uppvisar hög kompetens i olika avseenden.

Det finns flera faktorer som kan påverka de ensamkommande barnens psykiska hälsa: För det första upplevelserna i hemlandet som lett till att de flytt från det. För det andra upplevelser under flykten. För det tredje den osäkerhet som finns efter ankomsten om uppehållstillstånd kommer att beviljas eller inte. För det fjärde att miljön i det mottagande landet är främmande jämfört med den miljö de är vana vid från hemlandet och där de också kan möta olika former av diskriminering. Dessa faktorer kan sedan delas upp på olika delkomponenter. Se Fazel och Stein (2002) för en sådan analys med en tonvikt på exempel hämtade från Storbritannien. Å andra sidan är det inte de svagaste barnen som har klarat av en komplicerad och ofta farlig flykt. Alla har inte hälsoproblem.

En undersökning kort efter ankomsten av ett antal ensamkommande barn i Norge (204 barn) och Belgien (103 barn) pekar på att många av dem har posttraumatisk stress eller depression. Se Vervliet m.fl. (2014). Det pekar på det finns ett behov av stöd till barnen redan vid ankomsten och också att det görs uppföljningar för att se vad som händer senare under vistelsen i det nya landet.

Eide och Hjern (2013) ger en översikt av studier från några olika västliga länder som pekar på de problem som fanns efter ankomsten minskar över tiden och att de ensamkommande barnen i till exempel Norge har samma resultat inom utbildning och arbetsmarknad som andra barn med utländsk bakgrund i Norge.

²³ Vi tar här inte upp studier som behandlar hälsotillståndet för barn som kommer tillsammans med sina föräldrar och får asyl samtidigt med dem. För sådana studier se till exempel Nielsen m.fl. (2008) och Montgomery (2010) vad gäller Danmark och Aronsson m.fl. (2009) vad gäller Sverige.

Flera undersökningar pekar dock på att barnens psykiska hälsoproblem är långvariga, uppemot två år. Se Bean m.fl. (2007), Jensen m.fl. (2014) och Vervliet m.fl. (2014) som bygger på undersökningar i Nederländerna, Norge respektive Belgien.

Manhica m.fl. (under publicering) pekar på vikten av kulturell kompetens inom psykiatri för att bättre kunna förstå barnens svårigheter och ge dem relevant vård.

En undersökning av 32 pojkar, 18 ensamkommande och 14 andra flyktingar, som beviljats asyl i södra Tyskland visade att posttraumatisk stress och också skuld- och skamkänslor var vanligare bland de ensamkommande barnen än bland de barn som hade kommit tillsammans med sina föräldrar. Se Stotz m.fl. (2015).

En översiktsstudie av olika typer av behandlingar av olika psykologiska problem bland flyktingbarn och -ungdomar, Dansk Flygtningehjælp (2011), redovisar olika typer av behandlingar och resultat från dessa. Endast en av 44 undersökningar som det noggrant redogörs för i översikten behandlar enbart ensamkommande flyktingbarn (i den undersökningen behandlas förhållandena för ett antal barn från Sudan som har kommit till USA).

8. Sammanfattande analys

Vi presenterar här en sammanfattande analys baserad på vår kunskapsöversikt. Vi har försökt att med hjälp av denna analys peka på vilka slutsatser det går att dra från de undersökningar och studier som vi redovisar och som till helt övervägande del är kvalitativa. Går det att se vilka typer av åtgärder/politik som har positiva effekter? Och går det att se var problemen framförallt finns? Detta kan i sin tur på ett annat plan ligga till grund för en diskussion om fortsatta undersökningar, till exempel av speciellt utsatta barn, och också om vilka möjligheter det är att olika åtgärder kan förbättra förhållandena för dessa barn.

En generell slutsats som framhålls av många forskare är att det i gruppen av ensamkommande barn finns många som präglas av traumatiska händelser, men att det också finns många ensamkommande barn som uppvisar en betydande styrka och förmåga att hantera sitt liv i ett nytt land. Vi ska ha det i åtanke när vi nedan redovisar några slutsatser på olika delområden.

En första slutsats är att den initiala fasen är viktig. Det är viktigt med en snabb asylprövning som dock måste ha hög kvalitet. Vänteperioden innan beslut fattas är svår för barnen och bör därför av bland annat detta skäl vara så kort som möjligt. Det är viktigt att prövningen görs på

ett sätt som respekterar barnet. De barn som kommer har ofta traumatiserande händelser bakom sig och det är viktigt att adekvata vårdinsatser görs så tidigt som möjligt.

En andra slutsats är att det är viktigt med en kartläggning av vilken utbildning (skolgång, yrkesutbildning) barnet har redan när det kommer, och att utbildningen avpassas efter barnets förkunskaper. Mycket viktigt är att undervisningen i svenska är effektiv.

En tredje slutsats är att det viktigt att boendeplaceringen blir avpassad efter barnets ålder, kön och med en medvetenhet om förekomsten av etniska/religiösa konflikter och av barnets behov av stöd och att det finns en kontinuitet i placeringen och förändringar av den efter hand som barnet blir äldre.

En fjärde slutsats är att det är viktigt att barnet får kontakter både med personer som tillhör samma etniska grupp som barnet och med personer som tillhör majoritetsbefolkningen.

En femte slutsats är att inträdet på arbetsmarknaden ofta kan vara svårt på grund av bristande kunskaper i det språk som talas i det land barnen har kommit till. Det understryker ytterligare vikten av undervisning i svenska. Vi vill också skillnader mellan pojkars och flickors arbetsmarknadsinträde. Pojkarna etablerar sig i betydligt större utsträckning på arbetsmarknaden.

Vi ska nu försöka oss på att lyfta fram några resultat från genomgången på lite mer detaljerad nivå i form av lista över möjliga åtgärder för att förbättra mottagandet av de ensamkommande barnen. Vi bygger här också på de många erfarenheter som har förmedlats till oss när vi varit ute och presenterat våra tidigare undersökningar.

En lista över möjliga åtgärder

1. Ankomsten
 - a. Snabbhet i vidareplaceringen. Det är viktigt att vistelsen i ankomstboendet blir så kort som möjligt.
 - b. En viktig fråga är att bedöma åldern för dem som kommer som asylsökande barn och att det görs med respekt för dem.
 - c. Uppmärksamma de spänningar som finns mellan olika grupper. Det är viktigt att placeringen görs så att grupper av individer som har inbördes konflikter av etnisk, religiös eller politisk art eller är i olika ålder och av olika kön inte blir placerade på

samma boende eller att det finns personal som har kompetens att hantera uppkommande konflikter och andra problem.

- d. Ankomstboendet. Det är viktigt att det finns strukturerade aktiviteter för de placerade och att de får kontaktpersoner.
- e. Vilka har allvarliga problem? Det är viktigt att redan på ankomstboendet se vilka som har allvarliga medicinska (psykiatriska) problem och att de snabbt får adekvat behandling.

2. Första placering

- a. God man/särskild vårdnadshavare. Det är viktigt att alla får en god man och efter att tillstånd beviljats en särskild vårdnadshavare (ofta samma som har varit god man). Den som blir förordnad ska adekvat utbildning, inte ha ansvar för många barn och helst kunskaper i det ensamkommande barnets modermål (eller en skicklig tolk). Viktigt med speciell utbildning för de som blir förordnade som gode män.
- b. Eftersom en kontaktperson från det svenska samhället är avgörande för dessa barn ska kunna navigera i det svenska samhället och här bygga en framtid kan förlusten av stödet av god man/särskilt förordnad vårdnadshavare när de fyller 18 år bromsa deras integration. Ett fortsatt stöd till 21 års ålder skulle ge de ensamkommande barnen bättre möjligheter att etablera sig i samhället.
- c. Kvalificerade tolkar. Det är viktigt att tolkarna är kvalificerade och att de tolkar det språk som är barnets (och inte det som är det som huvudsakligen talas i det land de kommer från).
- d. Prövning av asylskäl. Det är viktigt att prövningen av asylskälen görs rättssäkert och så snart som möjligt för att göra perioden av osäkerhet så kort som möjligt.

3. Boende

- a. Stödboende/HVB. Det är viktigt att boendet är avpassat efter barnets behov.
- b. Det är viktigt att personal på boendet kan hjälpa barnen i arbetet med läxor och i övrigt ge dem stöd vid deras studier.
- c. Fosterfamilj/familjehem. En fosterfamiljs lämplighet måste prövas noggrant innan den får ta ansvar för ett ensamkommande barn.

- d. Släktboende/anknytningsboende (EBO). Samma krav vad gäller lämplighet bör gälla vid placering hos släkting eller annan anknytning som barnen anger som kontakt.
- e. Oavsett vilken typ av boende barnen har är det viktigt att det vid tillfälle av olika typer av dålig behandling ska kunna gå till en av boendet oberoende inrättning där de kan söka och få hjälp. De bör kunna göra det även efter att det har fyllt 18 år. Alla barn ska informeras om denna inrättning och hur den ska kontaktas på olika sätt och vid olika tillfällen.
- f. Det är viktigt med nätverk och därmed är det viktigt att boendet på olika sätt kan hjälpa barnen att etablera kontakter.
- g. Det finns risker för olika typer av diskriminering även inom boendet. Det är viktigt att uppmärksamma detta.

4. Utbildning

- a. Svenska. Det är mycket viktigt för barnets integration att snarast få undervisning i svenska på en nivå lämpad för barnet.
- b. Introduktionsundervisning. På samma sätt är det viktigt med en samtidig undervisning som ger en introduktion i det svenska samhället. Det är också viktigt att i sådan undervisning direkt relatera till barnens egen situation, t.ex. vad gäller utbildning, arbetsmarknad och stöd efter att de uppnått vuxen ålder.
- c. Placering på rätt nivå. Det krävs en noggrann kartläggning av barnets kunskapsnivå vid ankomsten för att kunna placera in det på rätt nivå i skolsystemet.
- d. Utbildning som fortsätter till högre ålder. Då de flesta barnen kommer i 16 och 17 års ålder är det svårt för dem att bli klara med sin utbildning på gymnasienivå i vanlig ålder. Det är viktigt att de i sådant fall kan fortsätta tills de blir klara.
- e. Barnen ska ha möjlighet att tidigt få råd om möjligheterna att kombinera arbete och utbildning och möjligheterna att efter en period av arbete återgå till utbildning.
- f. Kamratkontakt. Kamratkontakt, både med andra barn som har kommit som flyktingar (sammanbindande social kapital) och andra barn (överbryggande socialt kapital), är viktigt för integrationen.
- g. SYO. Barnen har bristande kunskaper om hur det svenska arbetslivet fungerar. Studie- och yrkesvägledning är därför speciellt viktig för de ensamkommande barnen. Det är

viktigt att vägledaren får en kompletterande utbildning för att bättre kunna ge råd till ensamkommande barn. Även lärare behöver en sådan kompletterande utbildning.

5. Arbete

- a. Det är viktigt att informera barnen om hur man söker arbete, hur man skriver ett cv, hur man gör under en anställningsintervju och också om möjligheterna att kombinera studier och arbete.
- b. Praktik. Olika typer av praktik under skoltiden kan ge ökad kunskap om den svenska arbetsmarknaden.
- c. Olika typer av arbeten är lämpliga för barn med olika förutsättningar. Speciellt viktigt är det att hjälpa dem som kommit sent i tonåren till ett första arbete.
- d. Ungdomsarbeten – dead end jobs. Det första arbetet kan om det är okvalificerat vara en återvändsgränd. Det är väsentligt att hjälpa barnen vidare från denna typ av arbeten.

Referenser

- Aalandslid, Vebjørn och Anette Walstad Enes (2012), ”Enslige mindreårige flyktninger i arbeid og utdanning”, Statistisk sentralbyrå, Oslo, Rapport 13/2012.
- Ackerman, Xanthe, Sarah Dryden-Peterson och Maysa Jalbout (2014) “A fourth year of war in Syria: What we still need to know about educating refugees”, Brookings Institute, 2014/03/14
- ACP Observatory on Migration (2013), “The migration of children in ACP countries: Of their own free will or involuntary?” Background Note ACPOBS/2013/BN10.
- Akademikerförbundet SSR (2015), ”Öppet Sverige – Förslag för en bättre migrationsprocess”, Delrapport om ensamkommande barn.
- Andersson, Matilda och Igor Petrov (2015), “Ensam i Europa? En studie om mottagande- och anpassningsprocessen för ensamkommande barn i Europa, med utgångspunkt i Italien”, Malmö högskola, Fakulteten för Hälsa och Samhälle.
- Andersson-Brynja, Nina och Roy Melchert (2010), “Nyanlända elevers utbildning – Goda Exempel från Tio Kommuner”, Sveriges Kommuner och Landsting.
- Aronsson, Bernice, C Wiberg, Per Sandstedt och Anders Hjern (2009), “Asylum-seeking children with severe loss of activities of daily living: clinical signs and course during rehabilitation”, *Acta Paediatrica*, Vol. 98(12), s. 1977–1981.
- Atasu Topcuoglu, Reyhan (2012) “Profiling Migrant Children in Turkey, Social Policy and Social Works Suggestions a Rapid Assessment”, SIDA och IOM Rapport.
- Backlund, Åsa, Riitta Eriksson, Katarina von Greiff och Eva-Marie Åkerlund (2012), ”Ensam och flyktingbarn – barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige”, FOU-Södertörn, Forskningsrapport 2012:1.
- Barnombudsmannen (2016), ”Barn på flykt. Barns och ungas röster om mottagandet av ensamkommande”, Stockholm: Barnombudsmannen.
- Bean, Tammy M., Elisabeth Eurelings-Bontekoe och Philip Spinhoven (2007), “Course and predictors of mental health of unaccompanied refugee minors in the Netherlands: One year follow-up”, *Social Science & Medicine*, Vol. 64 (6), s. 1204–1225.
- Björklund, Krister (2015), “Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context”, Migration studies C 26, Institute of Migration, Turku.

Bhabha, Jacqueline (2004) "Seeking Asylum Alone: Treatment of Separated and Trafficked Children in Need of Refugee Protection", *International Migration*, Vol. 42(1), s. 141–148.

Blom, Lisa (2008), "Upplevda möjligheter och hinder i samverkansprocessen kring mottagandet av ensamkommande barn och ungdomar", *Socialmedicinsk tidskrift*, Vol. 85(6), s. 192–504.

Brendler-Lindqvist, Monica (2004), *Att möta de ensamkommande barnen*. Stockholm: Rädda barnen.

Bunar, Nihad (2012) "Utvärdering av projektet Ensamkommande barn i Stockholms län: Samordning av kommunstöd och kommunsamarbete", KSL, kommunförbundet Stockholms Län.

Carlson, Bonnie E., Joanne Cacciatore och Barbara Klimek (2012), "A Risk and Resilience Perspective on Unaccompanied Refugee Minors", *Social Work*, Vol. 57(3), s. 259–269.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015a), "Unaccompanied Minors and Separated Refugee Children in Sweden: An Outlook on Demography, Education and Employment", IZA DP 8963.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015b), "The Unaccompanied Refugee Minors and the Swedish Labour Market", IZA DP 9306.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015c), "Ensamkommande barn i Sverige", SULCIS Rapportserie 2015:1.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015d), "De ensamkommande flyktingbarnen och den svenska arbetsmarknaden", SULCIS Rapportserie 2015:2.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015e), "Hur går det för de ensamkommande flyktingbarnen?", *Dagens Samhälle*, 30 augusti 2015

<http://www.dagensamhalle.se/debatt/hur-gar-det-foer-de-ensamkommande-flyktingbarnen-17778>

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2015f), "Vägen till arbetsmarknaden", *Socionomen*, nr 7, s. 16–21.

Çelikaksoy, Aycan och Eskil Wadensjö (2016), "Hur har de ensamkommande barnen det i Sverige?", *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 93(1), s. 28–36.

- Christensen, Else (2006), "Uledsagede asylansøgerbørn", Socialforskningsinstituttet, København, rapport 06:34.
- Cochran, Judith (2014), "The Education of Syrian Refugee Children", The Middle East Institute Report.
- Dansk Flygtningehjælp (2011), "Flygtningebørn – virkningsfulde indsatser. Forskningregistrant om psykosociale interventioner for børn og unge med flygtningebaggrund", København.
- Davidson, N, S. Skull, D. Burgner, P. Kelly, S. Raman, D. Silove, Z. Steel, R. Vora och M. Smith (2004), "An issue of access: Delivering equitable health care for newly arrived refugee children in Australia", *Journal of Pediatrics and Child Health*, Vol. 40(2), s. 569–575.
- De Graeve, Katrien (2015), "Classed Landscapes of Care and Belonging: Guardianships of Unaccompanied Minors", *Journal of Refugee Studies*, doi: 10.1093/jrs/fev011.
- Derluyn, Ilse och Eric Broekaert (2008), "Unaccompanied Refugee Children and Adolescents: The Glaring Contrast between a Legal and a Psychological Perspective", *International Journal of Law and Psychiatry*, Vol. 31(4), s. 319–330.
- Derluyn, Ilse och Marianne Vervliet (2012), "The wellbeing of unaccompanied refugee minors" i D. Ingleby, A. Krasnik, V. Lorant och O. Razum (red.), *Health inequalities and risk factors among migrants and ethnic minorities*. Vol. 1, Antwerpen/Apeldoorn: Garant, s. 95–109.
- Derluyn, Ilse, Eric Broekaert och Gilberte Schuyten (2008b), "Emotional and behavioural problems in migrants adolescents in Belgium", *European Child & Adolescent Psychiatry*, Vol. 17(1), s. 54–62.
- Edmonds, Eric V. och Maheshvor Shresta (2013), "Independent child labor migrants" i Amelie F. Constant och Klaus F. Zimmermann (red.), *International Handbook on the Economics of Migration*, Edward Elgar, Cheltenham, UK och Northampton, MA, USA.
- Eide, Ketil (2000), "Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger", Høgskolen i Telemark, Avdeling for helse- og socialfag.
- Eide, Ketil och Anders Hjern (2013), "Unaccompanied refugee children – vulnerability and agency", *Acta Pædiatrica*, Vol. 102(7), s. 666–668.
- Ekenberg, Kerstin (2011), "Ensamkommande barn i Stockholms län – utbildning. Rapport kartläggning: Nya mål för det fortsatta arbetet", Kommunförbundet Stockholms Län.

EMN (2014), *Annual Report on Migration and Asylum Policy. Finland 2014*, Helsinki: Euroopan muuttoliikeverkosto (EMN).

EMN (2015), EMN INFORM, “Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway”, May 2015.

EMN (2015a), “Nyckeltal om Migration 2014”, Helsingfors: Europeiska migrationsnätverket, Migrationsverket i Finland.

Erden, Gülsen och Gökçe Gurdil (2009) “Savas Yasantilarinin ardindan Cocuk ve Ergenlerde Gozlenen Travma Tepkileri ve Psiko-Sosyal Yardim Onerileri, *Turk Psikoloji Yazilari*, Vol. 12(24), s. 1–13.

Eriksson, Malin, Mehdi Ghazinour, Anders Hanberger, Joakim Isaksson och Malin E. Wimelius (2014), Utvärdering av insatser för ensamkommande barn och ungdomar i Umeå 2012–2013: Slutrapport, Umeå Centre for Evaluation Research, Umeå universitet.

ESPON (2015), “Territorial and urban aspects of migration and refugee inflow”, ESPON Policy Brief No. 2.

European Migration Network (2015a), “Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway. Synthesis Report”, May 2015.

European Migration Network (2015b), “Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway. Annexes to the Synthesis Report”, May 2015.

European Migration Network (2015c), “LT Ad-Hoc Query on Foreigners who claim to be minors but whose age is not confirmed.” Requested by LT NCP on 23rd October 2014. Compilation produced on 29th December 2015 (svar från 19 länder).

European Migration Network (2015d), “Ad-Hoc Query on admission/residence and guardianship related provisions and for unaccompanied foreign and/or EU minors in vulnerable situations.” Requested by BE EMN NCP on 18 November 2013. Compilation produced on 16 January 2014 (svar från 16 länder).

Eurostat (2015), *European Statistics on Migration*.

Fazel, Mina och Alan Stein (2002), “The mental health of refugee children”, *Archives of Disease in Childhood*, Vol. 87(5), s. 366–370.

Folkhögskolespåret (2016), “Lägesrapporter”.

FRR (2012) “Federation of Rights of Refugees Report on Turkey”, FRR Report.

Fälldin, Kerstin och Görel Strand (2010), *Ensamkommande barn och ungdomar: en praktisk handbok om flyktingbarn*, Stockholm: Natur & Kultur.

Given Wilson, Zoe och Gabor Gyulai (2015), "Credibility Assessment in Children", kapitel 12 i Gabor Gyulai (red.), *Assessment in Asylum Procedures: A Multidisciplinary Training Manual*. Volume Two. Budapest: Hungarian Helsinki Committee.

Green, Eva (2000), *Unaccompanied Children in the Danish Asylum Process – Experience from Legal Counselling of and Assistance to Children*, Danish Refugee Council, København.

Hartcher, Peter (2016), "PM's new asylum push", *The Sydney Morning Herald*, February 20-21, 2016, s. 1 och 6.

Haugen, John Åge och Tone Dyrhaug (2014) "Enslige mindreårige flyktninger i barnevernet 2011", Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2014/7.

Hessle, Marie (2009), *Ensamkommande men inte ensamma: Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökandes flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*, doktorsavhandling, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

Hirvonen, Katrina (2013), "Sweden when hate becomes norm", *Race & Class*, Vol. 55(1), s. 78–86.

Hjeds Löfmark, Monika och Jonas Eriksson (2016), "Människohandel i EU. En studie av destinationsländer", SIEPS Rapport 2016:2

Hjern, Anders och Henry Ascher (2015), "Svårt att säkert fastställa ålder hos barn", *Läkartidningen*, 2015;112:DRFZ.

Hjern, Anders, Maria Brendler-Lindqvist och Marie Norredam (2011), "Age assessment of young asylum seekers", *Acta Paediatrica*, SOI: 10.1111/j.1651-2227.2011.02476.x.

International Organization for Migration (IOM) (2015), "Discussion Paper for the Expert Meeting on Unaccompanied Minor Asylum Seekers", Eastern Partnership, Panel on Migration and Asylum, Kiev 21– 22 October 2015.

Iveroth, Karin (2015), "Ett segregerat mottagande? En explorativ studie om flyktingbarns integration på den svenska arbetsmarknaden", Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

IVO (2015), "IVO:s tillsyn av HVB för barn och unga 2014 och 2015", power point presentation.

- Jensen, Tine K., Envor M Bjørge Skårdalsmo och Krister W. Fjermestad (2014), "Development of mental health problems – a follow-up study of unaccompanied refugee minors", *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, No. 8:29.
- Kjelaas, Irmelin och Ketil Eide (2015), "Barnets stemme i tolkemedierte samtaler", *Norges Barnevern*, Vol. 92(2), s. 108–122.
- Kommunförbundet Stockholms Län (2013), *Ensamkommande barn och unga i Stockholms län. Resultat av det arbete som bedrevs av samtliga 26 kommuner under tiden nov 2010 – dec 2012*, Stockholm: Kommunförbundet Stockholms Län.
- Kopparberg, Saskia (2014), "Unaccompanied Minors in Austria. Legislation, Practices and Statistics", Vienna: International Organization for Migration (IOM).
- Kullander, Mats, Lisa Tønnes Lönnroos, Natalie Verständig och Tor Egil Viblemo (2016), "Ensamkommande barn som försvinner – nulägesanalys", Rapport 2016:1, Länsstyrelsen i Stockholm.
- Kumin, Judith och Danya Chaikel (2002), "Taking the Agenda Forward: The Roundtable on Separated Children Seeking Asylum in Canada", *Refuge*, Vol. 20(2), s. 73–77.
- Levensin, Amanda (2011), "Unaccompanied Immigrant Children: A Growing Phenomenon with Few Easy Solutions", Migration Policy Institute, Feature January 24, 2011.
- Lidén, Gustav och Jon Nyhlén (2015), "Structure and Agency in Swedish Municipalities' Reception of Unaccompanied Minors", *Journal of Refugee Studies*, doi: 10.1093/jrs/fev015.
- Luster, Tom, Desiree Qin, Laura Bates, Meenal Rana och Jung Ah Lee (2010), "Successful adaption among Sudanese unaccompanied minors: Perspectives of youth and foster parents", *Childhood*, Vol. 17(2), s. 197–211.
- Malmsten, Jenny (2014), "Unaccompanied children living in transitional houses – voices from Sweden", *International Journal of Migration, Health and Social Care*, Vol. 10(1), s. 18–35.
- Manhica, Hélio Adelino, Ylva B. Almqvist, Mikael Rostila och Anders Hjern (under publicering), "The use of psychiatric services by young adults who came to Sweden as teenage refugees: a national cohort study", *Epidemiology and Psychiatric Sciences*.
- Marquardt, Luisa, Alexander Krämer, Florian Fischer och Luise Prüfer-Krämer (2015), "Health status and disease burden of unaccompanied asylum-seeking adolescents in Bielefeld,

Germany: cross-sectional pilot study, *Tropical Medicine and International Health*, doi:10.1111/tmi.12649.

McDonald, J. (1995), "Entitled to Learn? Report on Young Refugees' Experiences of Access and Progression in the UK Education System", World University Service, London.

Migrationsverket (2015), "Aktuellt om ensamkommande barn & ungdomar", mars 2015.

Migrationsverket (2016), "Aktuellt om ensamkommande barn & ungdomar", januari 2016.

Migrationsverket i Finland (2016), "First residence permits issued by the Finnish Immigration Service and persons who acquired Finnish citizenship in 2015".

Montgomery, Catherine (2002), "The "Brown Paper Syndrome": Unaccompanied Minors and Questions of Status", *Refugee*, Vol 20(2), s. 56–67.

Montgomery, Edith (2010), "Trauma and resilience in young refugees: A 9-year follow-up study", *Development and Psychopathology*, Vol. 22(2), s. 477–489.

Müller, Andreas (2014) "Unaccompanied Minors in Germany – Study by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN)", Nürnberg: Federal Office for Migration and Refugees (BAMF).

Nardone, Mariana och Ignacio Correa-Velez (2015), "Unpredictability, Invisibility and Vulnerability: Unaccompanied Asylum-Seeking Minors' Journeys to Australia", *Journal of Refugee Studies*, doi:10.1093/jrs/fev020.

Ní Raghallaigh, Muireann (2013), "The causes of mistrust amongst asylum seekers and refugees: Insights from research with unaccompanied asylum-seeking minors living in the Republic of Ireland", *Journal of Refugee Studies*, Vol. 27(1), s. 82–100.

Nielsen, Signe S., Marie Norredam, Karen L. Christiansen, Carsten Obel, Jørgen Hilden och Allan Krasnik (2008), "Mental health among children seeking asylum in Denmark – the effect of length of stay and number of relocations: a cross-sectional study", *BMC Public Health*, Vol. 8: 293.

Niemeyer, Maya (2015), "The Cultural and Social Capital of Unaccompanied Refugee Children. A policy study of the education of unaccompanied refugee children in Sweden and Germany", Institute of International Education, Department of Education, Stockholm University.

Olze, A., W. Resinger, G. Geserick och A. Schmeling (2006), "Age estimation of unaccompanied minors. Part II. Dental aspects", *Forensic Science International*, 159S, S65–S67.

Oppedal, Brit och Thormod Idsoe (2015), "The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers", *Scandinavian Journal of Psychology*, DOI:10.1111/sjop.12194.

Paksuniemi, Merja (2015), "Finnish refugee children's experience of Swedish refugee camps during the Second World War", *Migration Letters*, Vol. 12(1), s. 28–37.

Pierce, Sarah (2015), *Unaccompanied Child Migrants in U.S. Communities, Immigration Court, and Schools*, Washington, DC: Migration Policy Institute.

Ramel, Björn och Karima Assel (2015), "Ensamkommande bör få mer stöd – inte mindre", *Svenska Dagbladet*, 30 november 2015.

Ramel, Björn, Jakob Täljemark, Anna Lindgren och Björn Axel Johansson (2015), "Overrepresentation of unaccompanied refugee minors in inpatient psychiatric care", *SpringerPlus*, (2015) 4:131, DOI 10.1186/s40064-015-0902-1.

Red Barnet (2010), "Det sværeste var at være ensom... Udfordringer for uledsagede flygningebørn i Danmark."

Refugee Council (1999), "Report on Helping Refugee Children in Schools", London: Yale Press.

Renwick, Danielle (2014), "The U.S. Child Migrant Influx", Council of Foreign Relations.

Rietig, Victoria (2015), "Top 10 of 2015 – Issue #8: A shared challenge: Europe and the United States confront significant flows of unaccompanied child migrants", Washington, DC: Migration Policy Institute.

Riksrevisionen (2009), "Tillsynen av överförmyndarna – uppföljningsgranskning", RiR 2009:31.

Robinson, Kim och Lucy Williams (2015), "Leaving Care: Unaccompanied Asylum-Seeking Young Afghans Facing Return", *Refuge*, Vol. 31(2), s. 85–94.

Rosenblum, Marc R. (2015), *Unaccompanied Child Migration to the United States. The Tension between Protection and Prevention*, Washington, DC: Migration Policy Institute.

Rosenblum, Marc R. and Isabel Ball (2016), *Trends in Unaccompanied Child and Family Migration from Central America*, Washington, DC: Migration Policy Institute.

Ryan, Kelly (2014), “Unaccompanied and separated minors: A call for a multidisciplinary response to a humanitarian crisis”, *Migration Policy Practice*, Vol. 4(3), s. 4–10.

Santavirta Torsten, Nina Santavirta, Theresa S. Betancourt och Stephen E. Gilman (2015), “Long term mental health outcomes of Finnish children evacuated to Swedish families during the second world war and their non-evacuated siblings: cohort study”, *British Medical Journal*, 2015;350:g7753 doi: 10.1136/bmj.g7753

Schmeling, A., W. Resinger, G. Geserick och A. Olze (2006), “Age estimation of unaccompanied minors. Part I. General considerations”, *Forensic Science International*, 159S, S61–S64.

Sedmak, Mateja, Tjaša Žakelj, Blaž Lenarčič och Zorana Medarič (2015), “In whose best interests? Exploring Unaccompanied Minors’ Rights through the Lens of Migration and Asylum Processes (MinAs)”, Comparative analysis of the national reports on the state of the art, University of Primorska, Science and Research Centre.

Seglem, Karoline B., Brit Oppedal och Espen Roysamb (2014), “Daily hassles and coping dispositions as predictors of psychological adjustment: A comparative study of young unaccompanied refugees and youth in the resettlement country”, *International Journal of Behavioral Development*, Vol. 38(3), s. 293–303.

SFS 2005:429, Lag om god man för ensamkommande barn.

SFS 2001:453, Socialtjänstlag.

SFS 2001:937, Socialtjänstförordning.

Sjögren, Anna och Yves Zenou (2007), “Vad förklarar invandrares integration på arbetsmarknaden? En teoriöversikt.”, Norrköping: Integrationsverket.

Skolverket (2014), ”Invandrare som påbörjat utbildning i svenska för invandrare.” Enheten för utbildningsstatistik, PM 2014–05–27.

Skolverket (2016), ”Flest nyanlända elever i högstadie och gymnasieåldern.”

Socialstyrelsen (2013), ”Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar – en vägledning”, Stockholm.

- Socialstyrelsen (2013a), ”Ensamkommande barns och unga behov. En kartläggning”, Stockholm.
- Socialstyrelsen (2015), ”Ensamkommande barn och ungdomars försörjning”, PM 2015–11–11.
- Socialstyrelsen (2016), ”Ny placeringsform, stödboende för barn och unga 16–20 år”, Meddelandeblad Nr 1/2016.
- Stabell Wiggen, Kjersti (2014), ”Enslige mindreårige flyktinger, 2011. Arbeid, utdanning og inntekt”, Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2014/9.
- Stabell Wiggen, Kjersti (2016), ”Personer bosatt som enslige mindreårige flyktinger i perioden 1996–2013. Tre av fire i arbeid eller utdanning”, Statistisk sentralbyrå, 7. Januar 2016.
- Steinbock, Daniel J. (1989), “The Admission of Unaccompanied Children into the United States”, *Yale Law and Policy Review*, Vol. 7(1), s. 137–200.
- Stinchcomb, Dennis och Eric Hershberg (2014), “Unaccompanied Migrant Children from Central America. Context, Causes and Responses”, CLAS Working Paper Series No. 7, Washington D.C.
- Stotz, Sabrina J., Thomas Elbert, Veronika Müller och Maggie Schauer (2015), “The relationship between trauma, shame, and guilt: findings from a community-based study of refugee minors in Germany”, *European Journal of Psychotraumatology*, 2015, 6, 25863 – <http://dx.doi.org/10.3402/ejpt.v6.25863>
- Stretmo, Live och Melander, Charlotte (2013), “Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp”, FoU i Väst, Rapportserie, 2:2013.
- Summerfield, Derek (1999), “A critique of seven assumptions behind psychological trauma programmes in war-affected areas”, *Social Science & Medicine*, Vol. 48(10), s. 1449–1462.
- Svensden, Stina, Kristin Thorshaug och Berit Berg (2010), *Boløsninger for enslige mindreårige flyktinger. Erfaringer fra to bykommuner*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- UNHCR (2014), *War’s Human Cost: UNHCR Global Trends 2013*, Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR (2015), *Word at War: UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2014*, Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR (2016), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>.

Wallin, Anne-Marie och Gerd Ahlström (2005), “Unaccompanied young adult refugees in Sweden, Experiences of their life situation and well-being: a qualitative follow-up study”, *Ethnicity & Health*, Vol. 10(2), s. 129–144.

Watters, Charles (2008), *Refugee Children: Towards the Next Horizon*, London: Routledge.

Wernesjö, Ulrika (2011), “Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective?” *Childhood*, Vol. 19(4), s. 495–507.

Vervliet, Marianne, Melinda A. Meyer Demott, Marianne Jakobsen, Eric Broekaert, Trond Heir och Ilse Derluyn (2014), ”The mental health of unaccompanied refugee minors on arrival in the host country”, *Scandinavian Journal of Psychology*, Vol. 55(1), s. 33–37.

Vervliet, Marianne, Jan Lammertyn, Eric Broekaert och Ilse Derluyn (2015), “Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors”, *European Child & Adolescent Psychiatry*, Vol. 23(5), s. 337–346.

Vervliet, Marianne, Cécile Rousseau, Eric Broekaert och Ilse Derluyn (2015), “Multilayered Ethics in Research Involving Unaccompanied Refugee Minors”, *Journal of Refugees Studies*, doi:10.1093/jrs/feu039.

Wilding, Jo och Marie-Bénédicte Dembour (2015), “Whose best interests? Exploring Unaccompanied Minors’ Rights through the Lens of Migration and Asylum Processes (MinAs)”, The UK National Report, University of Brighton.

Wimelius, Malin E., Joakim Isaksson, Malin Eriksson, Anders Hanberger och Mehdi Ghazinour (2012) *Ensamkommande flyktingbarn och ungdomar – förutsättningar för mottagandet och kunskapsläget*. Umeå: Umeå universitet.

Wimelius, Malin E., Malin Eriksson, Joakim Isaksson och Mehdi Ghazinour (2016), “Swedish Reception of Unaccompanied Refugee Children – Promoting Integration?”, *International Migration & Integration*, DOI 10.1007/s12134-016-0472-2.

Zwi, Karen och Sarah Mares (2015), “Stories from unaccompanied children in immigration detention: A composite account”, *Journal of Paediatrics and Child Health*, Vol 51, s. 658–662.

Özpolat-Olgun, Tuba och Shaika Yuksel (2001) “Yakinlarini Kaybeden Kisilerin Ruhsal Durumlarinin ve Yas Tepkilerinin Karsilastirilmesi”, *Toplum ve Bilim*, Vol. 90(1), s. 41–69.